

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ในเขตการศึกษา 12 ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การบริหารและการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา
2. โครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียนประถมศึกษา
3. การจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 12
4. ความหมายของครู และความสำคัญของครู
5. บทบาทและหน้าที่ของครู
6. ลักษณะของงานวิชาชีพครู
7. เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา พ.ศ. 2537 (ปรับปรุงปี พ.ศ. 2544)
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารและการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ โดย รัฐถือเป็นหน้าที่อันสำคัญสูงสุดที่จะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชนในประเทศอย่างทั่วถึง เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถพื้นฐานในการดำรงชีวิต การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณภาพของคน และคนที่มีคุณภาพย่อมสามารถสร้างเศรษฐกิจ สร้างสังคม สร้างวัฒนธรรม อนุรักษ์และสร้างสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างจิตใจที่เชื่อมโยงกัน ได้อย่างสมดุล อันจะนำไปสู่ความสุขของสังคมโดยรวม ปัจจุบันการจัดการประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2523 (สัมพันธ์ ทองสมัคร, 2535, หน้า 15)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้รับการจัดตั้งตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2515 (ฉบับที่ 16) พ.ศ. 2523 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2523 มีฐานะเป็นกรมในกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีภารกิจที่สำคัญที่สุด คือ การจัดการศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษา

ภาคบังคับให้กับเด็กไทยทุกคน ที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 8 จนถึงอายุย่างเข้าปีที่ 15 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535 ข, หน้า 24)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีภารกิจความรับผิดชอบที่สำคัญ ดังนี้

ด้านการบริหาร สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีลักษณะของการบริหารที่แตกต่างจากการบริหารงานของส่วนราชการส่วนอื่น ๆ ซึ่งทั้งนี้ได้มีเจตนาพร้อม เพื่อการกระจายอำนาจการบริหารงานไปยังส่วนภูมิภาคให้มากที่สุด ซึ่งการบริหารงานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แยกเป็น 3 ประการ คือ

1. ระบบการบริหาร
  2. โครงสร้างของการบริหาร
  3. การแบ่งส่วนราชการในการบริหาร
- รูปแบบการทำงานมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ระบบการบริหาร การบริหารของคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้จัดระบบบริหารตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2523 แบ่งองค์ประกอบเป็น 2 ส่วน คือ คณะกรรมการมี 3 คณะ ได้แก่ 1) คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (กปช.) 2) คณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด (กปจ.) หรือคณะกรรมการการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร (กป.กทม.) 3) คณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอ (กปอ.) หรือคณะกรรมการการศึกษากิ่งอำเภอ (กปก.) สำนักงานแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 1) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) 2) สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด (สปจ.) 3) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ (สปอ.) หรือสำนักงานการศึกษากิ่งอำเภอ (สปก.) (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535 ข, หน้า 25)

2. โครงสร้างของการบริหาร โครงสร้างของการบริหารการประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นการบริหารการประถมศึกษาในรูปของคณะกรรมการและการกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางสู่จังหวัด อำเภอ และโรงเรียนส่งเสริมให้มีการตัดสินใจ ในการบริหารงานในพื้นที่มากขึ้น บทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานในแต่ละระดับจะมีความสัมพันธ์กันในทุกด้าน โดยเน้นหนักต่างกัน

2.1 ระดับชาติ เน้นหนักในการกำหนดนโยบาย การจัดสรรงบประมาณ การกำหนดมาตรฐานทางวิชาการ อาคารสถานที่ ค่าใช้จ่ายของโรงเรียน การแต่งตั้งผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด ผู้อำนวยการการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร มีเลขธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นผู้บังคับบัญชา ทำหน้าที่ควบคุมดูแลราชการทั่วไปในสังกัด

2.2 ระดับจังหวัด เน้นหนักในการบริหารการประถมศึกษาของจังหวัดในระดับที่พิจารณาให้ความเห็นชอบและอนุมัติการดำเนินการประถมศึกษาจังหวัด ทั้งในด้านนโยบาย แผนงาน งบประมาณ วิชาการ และบุคลากรภายในจังหวัด มีผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด หรือผู้อำนวยการการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ทำหน้าที่ควบคุมดูแลราชการทั่วไปขึ้นตรงต่อเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

2.3 ระดับอำเภอและระดับกิ่งอำเภอ เน้นการประสานงาน การเสนอแนะ และเสนอข้อมูลเบื้องต้นในด้านแผนงาน งบประมาณ วิชาการ และบุคลากรต่อระดับจังหวัด เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติ มีหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอหรือหัวหน้าการประถมศึกษากรุงเทพมหานครเป็นผู้บังคับบัญชา ทำหน้าที่ควบคุมดูแลราชการทั่วไปของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือสำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอ ขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด

2.4 ระดับกลุ่มโรงเรียน เน้นการร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุน โรงเรียนภายในกลุ่ม ทั้งด้านกำลังกายและกำลังความคิด เพื่อพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มให้สูงขึ้นและเท่าเทียมกัน โดยมีผู้บริหาร โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการเป็น ประธานกลุ่ม

2.5 ระดับโรงเรียน การบริหารงานในโรงเรียนมีผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการ โรงเรียน เป็นผู้บังคับบัญชา ควบคุมดูแลการปฏิบัติราชการของบุคลากรในโรงเรียน จัดกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตร โดยแบ่งงานในโรงเรียนออกเป็น 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงินและพัสดุ งานอาคารสถานที่งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3. ด้านส่วนราชการและปริมาณงาน

3.1 ปริมาณงานด้านบุคลากร สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีบุคลากรในสังกัดแยกเป็น 3 ประเภท คือ ข้าราชการครู ข้าราชการพลเรือน ลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว

3.2 ปริมาณด้านหน่วยงานในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติแยกเป็น 5 ระดับ คือ กองหรือหน่วยงานที่เทียบเท่ากอง สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด (สพจ.) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ (สพอ./สปก.) กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน

โครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียนประถมศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษาต้องดำเนินการงานบริหารโรงเรียน โดยมีขอบข่ายคลุมงานหลายด้านด้วยกัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกำหนดงานบริหารโรงเรียนไว้ 6 งานสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538, หน้า 7)

1. งานวิชาการ การบริหารงานวิชาการ เป็นการบริหารกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพมากที่สุด

2. งานบุคลากร การบริหารงานบุคลากร เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรบุคคลให้เป็นกำลังสำคัญในการบริหารงานด้านอื่น ๆ ให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทั่วไป จะครอบคลุมการสรรหาบุคคลเข้าปฏิบัติงาน การดูแลบำรุงรักษา การพัฒนา จนกระทั่งพ้นไปจากงาน

3. งานกิจการนักเรียน การบริหารงานกิจการนักเรียน เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนและกิจกรรมทั้งหมด ยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสอนในห้องเรียน ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนในหลักสูตรให้บรรลุผลสำเร็จ

4. งานธุรการ การเงินและพัสดุ การบริหารงานธุรการ การเงินและพัสดุ ที่ปฏิบัติอยู่โรงเรียนประถมศึกษา ปฏิบัติโดยยึดกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ เกณฑ์ เงื่อนไขตามหนังสือสั่งการ มีลักษณะเป็นงานประจำครอบคลุมงาน 3 งาน ได้แก่ งานธุรการ งานการเงิน งานพัสดุ

5. งานอาคารสถานที่ การบริหารงานอาคารสถานที่ คือ งานจัดการอาคารสถานที่ บริเวณที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยอย่างเต็มที่ ครอบคลุมงานการจัดการให้มีอาคารสถานที่ การใช้ประโยชน์ การบำรุงและตกแต่ง

6. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ การที่โรงเรียนพยายามนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและให้ชุมชนได้มีโอกาสใช้บริการจากโรงเรียน ครอบคลุมงานการให้บริการและรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน งานให้ความร่วมมือกับชุมชน และงานประชาสัมพันธ์

งานทั้ง 6 งานนี้ เมื่อพิจารณาเทียบกับวัตถุประสงค์หลักของการบริหารโรงเรียน จะเห็นว่า งานวิชาการเป็นงานหลักที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยตรง จึงแบ่งงานบริหารโรงเรียนทั้ง 6 งานออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. งานหลัก เพื่อให้ นักเรียนบรรลุจุดหมายของหลักสูตรโดยตรง คือ งานวิชาการ
2. งานสนับสนุน เป็นงานที่ส่งเสริมให้การปฏิบัติงานหลักเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงินและพัสดุ งานอาคารสถานที่ งานความ

สัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (ปรีชา คัมภีร์ปรกรณ์, 2536, หน้า 9-10)

การจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 12

เขตการศึกษา 12 เป็นเขตของการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้มีโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นเป้าหมายหลัก เพื่อเป็น ศูนย์กลาง การลงทุนทางเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของประเทศ ซึ่งเป็นจุดสำคัญของการก้าวไปสู่ ความเป็นอุตสาหกรรมในอนาคต แผนงานหลักในการพัฒนาบริเวณชายฝั่งตะวันออก เพื่อรองรับ ความเจริญทางอุตสาหกรรม มีการวางแผนพัฒนาการศึกษาและสังคม เพื่อให้สอดคล้องและ เหมาะสมกับการพัฒนาทุก ๆ ด้าน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539, หน้า 9)

1. จัดและพัฒนาการสังคม ด้านการศึกษา สาธารณสุข แรงงาน ศิลปวัฒนธรรม นันทนาการ ความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของ ประชากรและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม

2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ จริยธรรม และทักษะต่าง ๆ ที่สนองต่อ ความต้องการแรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ และการอยู่ร่วมกันในสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้เสนอแนวทางในการพัฒนา การศึกษาในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ดังนี้

1. ขยายการศึกษาทุกระดับทุกประเภท เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

2. ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาทุกระดับทุกประเภท ให้สอดคล้องกับความต้องการและ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออก

ภารกิจและสภาพการจัดการศึกษา แนวนโยบายการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ระบุให้ “รัฐพึงเร่งรัดและขยายการศึกษาภาคพื้นฐานเพื่อปวงชนอย่างทั่วถึงเพื่อ ยกกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น” โดยเน้นให้การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาดำเนินการ ศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนของรัฐ บาลที่ยึดหลักขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยให้ผู้เรียนมีการพัฒนาที่สมดุล ทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ และสังคม รวมทั้งเป็นการศึกษาที่จัดให้สอดคล้องกับ ความ ต้องการของบุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติมีภารกิจ ในการจัดการศึกษา 3 ระดับ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ, 2537, หน้า 2)

1. จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ในหลักสูตรอนุบาลศึกษาเพื่อให้เด็กก่อนวัยเรียนมีความพร้อมในการเข้าเรียนชั้นก่อนประถมศึกษา ตามภารกิจที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535

2. จัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ให้เด็กที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาก่อนบังคับทุกคนได้เข้าเรียนและเรียนจนจบหลักสูตร ตามภารกิจที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535

3. จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้แก่นักเรียนในพื้นที่ชนบทที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้มีโอกาสศึกษาต่อเพิ่มขึ้น ตามนโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 6 ปี เป็น 9 ปี ของรัฐบาลตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2534

จากภารกิจจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษา 12 ได้ปฏิบัติภารกิจในการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระดับ ให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษา ซึ่งมีเขตพื้นที่ครอบคลุม 8 จังหวัด คือ จังหวัดจันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง ตราด นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว มีโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 1,971 โรงเรียน มีครูผู้สอน 20,927 คน นักเรียน 933,531 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียนเป็น 1 : 16 และอัตราส่วนห้องเรียนต่อนักเรียน 1 : 21 (สำนักงานเขตการศึกษา 12, 2537, หน้า 4) เนื่องจากเขตการศึกษา 12 อยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Sea Board) มีนิคมอุตสาหกรรมและธุรกิจอุตสาหกรรมเกือบทุกจังหวัด ซึ่งนำความเจริญทางเทคโนโลยีและอาชีพมาสู่ภูมิภาคนี้ จึงทำให้สภาพเศรษฐกิจค่อนข้างดีและเกิดสังคมเมืองมากขึ้น ดังนั้น โรงเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษา 12 จึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเด็ก เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับและสามารถยกระดับคุณภาพนักเรียนให้สูงขึ้น เพื่อรองรับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ความหมายของครูและความสำคัญของครู

ครู หมายถึง ผู้สั่งสอนศิษย์ ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์และตามความหมายตามรากศัพท์ครูมาจาก ครู แปลว่า หนักหรือหนักแน่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2531, หน้า 168) และตามมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2523, หน้า 6) ครู หมายถึง ข้าราชการครู พนักงานครูเทศบาล ข้าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้สอนประจำ

สถานศึกษาของกรุงเทพมหานคร ผู้ทำการสอนในสถานศึกษาที่อยู่ในการควบคุมของ กระทรวงศึกษาธิการและได้รับเงินเดือนประจำ

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2544, หน้า 29) ได้กล่าวถึง “ครู” คือ ผู้ทำให้ศิษย์รู้จักตนเอง เกิดแรงบันดาลใจที่จะทำความดีเพื่อส่วนรวม และเกิดฉันทะในการเรียนรู้ พัฒนาตนเองตลอดชีวิต สำเร็จ นิลประดิษฐ์ (2534, หน้าคำนำ) กล่าวว่า ครู คือ ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการใช้วิชาความรู้และเทคนิคการเรียนรู้ตลอดจนศาสตร์เฉพาะวิชาชีพครูในการสร้างให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองทุกด้าน เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคม ดังนั้น ครูจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางวิชาการและวิชาชีพครู ต้องเฝ้าหาความรู้ให้ทันสมัยตลอดเวลา และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป

ประไพ สิริเลิศ (2542, หน้า 3) สรุปว่า ครู หมายถึง ผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ อบรม สั่งสอนคุณธรรมและจริยธรรมและถ้าจะอธิบายความหมายให้ตรงกับสภาพปัจจุบันแล้วครูหมายถึง ผู้จัดประสบการณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ประพฤติตนเป็นผู้กำกับการแสดง ชี้นำสาระที่ท้าทาย และแหล่งความรู้ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งด้านวิทยาการสมัยใหม่ และวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ถ้าพิจารณาในแง่วิชาชีพแล้ว ครู หมายถึง ผู้เปิดประตูทางวิญญาณของศิษย์ เพื่อให้พัฒนาความเป็นมนุษย์มีชีวิต จิตใจที่สูงกว่าสัตว์ทั้งหลาย

กู๊ด (Good, 1973, p. 586) ได้ให้ความหมายไว้ในหนังสือ พจนานุกรมทางการศึกษา (dictionary of education) ไว้ดังนี้

1. ครู คือ บุคคลที่ทางราชการจ้างไว้เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำ หรืออำนวยความสะดวกในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนักเรียน หรือนักศึกษาในสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชน
2. ครู คือ บุคคลที่มีประสบการณ์ หรือมีการศึกษามาก หรือดีเป็นพิเศษหรือมีทั้งประสบการณ์ และการศึกษาคดีเป็นพิเศษในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง ที่สามารถทำให้บุคคลอื่นเกิดความเจริญงอกงามและพัฒนาการก้าวหน้าได้
3. ครู คือ บุคคลที่สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพจากสถาบันฝึกหัดครู และการฝึกอบรมนั้น ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ โดยมอบประกาศนียบัตรทางการสอนให้แก่บุคคลนั้น
4. ครู คือ บุคคลที่สั่งสอนอบรมคนอื่น ๆ

จากความหมายของคำว่า “ครู” ตามที่ได้กล่าวมา พอสรุปได้ว่า ครู คือ บุคคลที่มีหน้าที่ในการสั่งสอนศิษย์ ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์เพื่อให้มีความรอบรู้และพัฒนาตนเองจากความไม่รู้ไปสู่ความเป็นผู้รอบรู้ ครูตามคตินิยมไทยนั้นเป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปยกย่องนับถือและให้ความเคารพ จึงได้

เชื่อว่าบุรุษบุคคล ดังนั้น ผู้ที่ประกอบวิชาชีพครูจึงต้องเป็นบุคคลที่มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ตลอดเวลา ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติ และลักษณะพิเศษซึ่งถือว่าอาชีพครูเป็นอาชีพชั้นสูง

ความสำคัญของครู สังคมไทยให้ความสำคัญต่ออาชีพครูมาก โดยมีความเชื่อว่าครูจะเป็นผู้ช่วยพัฒนาเยาวชนของสังคมให้มีความรู้ความสามารถในทางวิชาการและอาชีพได้อย่างเหมาะสมครูจะเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมให้แก่เยาวชนได้ดำรงรักษาไว้ตลอดไป แนวคิดนี้ ประไพ สิทธิเลิศ (2542, หน้า 8) ได้กล่าวว่า ในอดีตผู้ที่เรียนครูต้องเป็น คนที่เรียนเก่ง มีความรู้ ความสามารถ ประพฤติตนเป็นคนดี มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนทั่วไป คนที่สอบได้อันดับ 1 มักจะเลือกประกอบอาชีพครู เพราะเป็นอาชีพที่มีเกียรติ ได้รับการยกย่องเชิดชูจากทุกคนในสังคมว่าเป็นบุรุษนิยบุคคล ภาพพจน์ของครูที่ปรากฏต่อบุคคลทั่วไป คือ เป็นผู้ที่มีปัญญาและความรู้อย่างกว้างขวาง โดยแท้จริง เป็นบุคคลสำคัญ ในการถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆ เป็นผู้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ๆ และชุมชน ซึ่งนอกจากการเป็นหัวกะทิของสังคมแล้วยังเป็นผู้มีจิตใจดีงามที่สุด เป็นตัวอย่างอันงดงามทางจริยธรรมของสังคมไทยด้วย

สำหรับกรมวิชาการ (2540, หน้า 75-89) ได้รวบรวมพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับครูไว้ดังนี้ พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่พฤหัสบดี เดือนธันวาคม พ.ศ. 2511 ความว่า “ไทยเราเคารพยกย่องครูมาก สงเคราะห์ครูเข้าในบุพการีรองจากบิดามารดา ไม่ว่าผู้ใด แม้มียศศักดิ์อำนาจเพียงใด ก็ยังยำเกรงเชื่อฟังครู ไม่ลบหลู่ ไม่ลืมครู เพราะถือว่าครูเป็นผู้ปลูกฝังทั้งความรู้และความดีให้แก่เรา เป็นผู้ที่ยืนเราให้เป็นคนดีมีประโยชน์”

สรุปได้ว่า ผู้เป็นครูที่แท้จริงต้องเป็นบุคคลที่มีความพิเศษ เป็นผู้ที่มีจิตใจสูง มีความเมตตา และเสียสละในการทำหน้าที่ครู นอกจากนี้แล้วครูยังเป็นนักวิชาการ เป็นผู้ต้องแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง และต้องเป็นผู้มีปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์กับบุคคลอื่นมีความสุขกับการพัฒนาคน สนับสนุนแก้ไขปัญหาท้องถิ่น สร้างสรรค์ความรู้ใหม่ ๆ ทั้งนี้ภารกิจสำคัญของครู ก็คือการพัฒนาบุคคลในชาติให้ถูกวิธีและมีคุณภาพ

บทบาทและหน้าที่ของครู

บทบาทและหน้าที่ของครู เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้ทำหน้าที่ครูได้นำมาเป็นข้อปฏิบัติ เพื่อที่จะทำให้การประกอบอาชีพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของครู ได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึง ดังนี้

ปรกรณ์ ศรีคอนไฟ (2530, หน้า 101) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของครูประจำวิชาที่ควรประพฤติปฏิบัติ คือ สอนวิชาที่ได้รับมอบหมาย เตรียมบันทึกการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการ

สอนจัดทำอุปกรณ์และสื่อการสอน วิเคราะห์หลักสูตร ออกข้อสอบตรวจข้อสอบ วิเคราะห์และปรับปรุงข้อสอบ อบรมนักเรียนให้มีความประพฤติดีและเรียบร้อย ดูแลรักษาวัสดุและครุภัณฑ์ ตามที่ได้รับมอบหมาย รายงานผลการทำงานประจำภาคเรียนและทำหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ผู้บริหารโรงเรียนมอบหมาย

ก๊อ สวัสดิพิณชัย (2535, หน้า 536-538) ได้กล่าวเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูโรงเรียนประถมศึกษา โดยสรุปคือ หน้าที่หลักมี 4 ประการ ได้แก่ หน้าที่การสอน หน้าที่ในการปกครองนักเรียน หน้าที่ในการบริหารการศึกษา และหน้าที่ในการประสานงาน ส่วนบทบาทของครูมี 3 ประการ ได้แก่ บทบาทของผู้รู้และผู้ชำนาญ บทบาทของผู้มีความประพฤติดี และบทบาทของผู้มีน้ำใจอันดี

กิตติ กังวาลรัตนกุล (2537, หน้า 24-26) ได้กล่าวบทบาทหน้าที่ของครูโรงเรียนประถมศึกษา โดยสรุปคือ ทำตนให้รู้ก่อนสั่งสอนเด็ก ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแนะแนวทาง เพื่อการศึกษา และงานอื่นที่มอบหมาย

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2537, หน้า 7) ให้ความหมายของคำว่า ครู (TEACHER) ไว้ดังนี้ T = การสอน (Teaching) ถ่ายทอดเป็น E = จรรยาบรรณ (Ethics) ใช้สติปัญญาเป็น A = ความเป็นวิชาการ (Academic) เป็นนักวิชาการติดตามความก้าวหน้าวิชาการอยู่เสมอ C = การสืบทอดวัฒนธรรม (Cultural heritage) การถ่ายทอดสืบทอดวัฒนธรรม H = มนุษยสัมพันธ์ (Human relation) นำใส่ใจจริง มองโลกในแง่ดี E = การประเมินผล (Evaluation) ประเมินตัวเอง ประเมินสถาบัน และประเมินนักเรียน R = การวิจัย (Research) ค้นคว้าพัฒนา ใฝ่หาความรู้ บุกเบิกพัฒนา เป็นครู มืออาชีพ S = บริการ (Service) บริการชุมชน นักเรียนในวิชาชีพ

สมเดช สีแสง (2540, หน้า 25) ได้สรุปถึงบทบาทของครูในโรงเรียนไว้ดังนี้ 1) รู้และเข้าใจเป้าหมายในการดำเนินงานของโรงเรียนอย่างชัดเจน 2) ใส่ใจและตระหนักในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อร่วมกันพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียน 3) วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน 4) ให้ความช่วยเหลือดูแลนักเรียนในระหว่างที่นักเรียนอยู่นอกห้องเรียนในเรื่องความ มีระเบียบวินัย การอึดอ้อม การพักท่ายที่ทำให้นักเรียนรู้สึกอึดอ้อม และภูมิที่เป็นสมาชิกของโรงเรียน 5) ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสื่อ บุคลากร และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นภายในโรงเรียน 6) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลการจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองและชุมชนทราบ

สุรพันธ์ ดันศรีวงษ์ (2538, หน้า 21) ได้สรุปว่า บทบาทและภาระหน้าที่ของครู มีดังนี้

1. ในฐานะเป็นผู้สอน
2. ในฐานะเป็นผู้อบรมเด็ก
3. ในฐานะผู้พัฒนา ทั้งตนเอง เด็ก และชุมชน

4. ในฐานะเป็นผู้แนะแนวแก่เด็กทั้งในการดำรงชีวิตและอาชีพ
5. ในฐานะเป็นผู้ส่งเสริมและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย
6. เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม เป็นตัวอย่างด้านคุณธรรม โดยมีคุณธรรมและจรรยา

วิชาชีพที่พึงประสงค์

วิชัย ภูษนะกุล (2535, หน้า 9-11) ได้สรุปถึงบทบาทและหน้าที่ครูที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้

1. บทบาทต่อตนเอง

- 1.1 รักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้า ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีความมั่นใจและศรัทธาในอาชีพครู
- 1.2 มีความคิดเป็นของตัวเอง กล้าแสดงออกเพื่อเผยแพร่ความคิดเห็นหรือความรู้ใหม่ ๆ ต่อสาธารณชน หรือเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตนโดยบริสุทธิ์ใจ
- 1.3 ประพฤติและวางตนอยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยา อันเป็นบรรทัดฐาน ที่ยอมรับกันทั่วไปในชุมชน
- 1.4 ประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพพอสมควรแก่อัตภาพ มานะบากบั่น มัธยัสถ์ อุดม ไม่เห็นแก่ความเจริญทางวัตถุเกินกว่าคุณธรรมและจริยธรรม

2. บทบาทต่อนักเรียน

- 2.1 เปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้บอก ผู้แสดงนำเสียทุกกรณีในการเรียน มาเป็นกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม สนับสนุนให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยและผู้แนะนำให้นักเรียนมีหลัก รู้จักวิธีที่จะศึกษาค้นคว้า และเลือกทางของตนเองได้ โดยไม่มีการบังคับให้เชื่อตามครู เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอิสระอย่างมีเหตุผล
- 2.2 ฝึกนักเรียนให้มีความสามารถในการทำงานรวมกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ อดทนต่อการถูกวิจารณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความอดกลั้น มีวินัยในตนเอง สำนึกในสิทธิของตนเองและผู้อื่น เคารพกฎของสังคมในการอยู่ร่วมกัน รู้จักใช้สิทธิและพิทักษ์สิทธิ รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม รู้แพ้รู้ชนะ เคารพเสียงส่วนมาก รับฟังเสียงส่วนน้อย
- 2.3 สนใจศึกษาธรรมชาติและความแตกต่างในตัวของศิษย์แต่ละคน เพื่อนำมาเป็นข้อสังเกตพิจารณาในการปฏิบัติต่อตัวศิษย์ ให้ความรักความสนใจเอาใจใส่อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้ได้รับความสนิทสนมและความไว้วางใจจากศิษย์ เป็นการขจัดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์อย่างได้ผล
- 2.4 พยายามค้นหาความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของนักเรียนแต่ละคน เพื่อหาทางส่งเสริมแนะนำการเลือกวิชาและอาชีพแก่นักเรียนให้เหมาะสม

2.5 ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนฝึกฝนในคุณธรรม จริยธรรม โดยไม่หลงใหลในวัตถุ และเห็นคุณค่าของการรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ

3. บทบาทต่อสังคม

3.1 มีความรู้และความสนใจในการเกษตรพอที่จะเข้าใจและสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเกษตรในท้องถิ่น ได้เป็นอย่างดีโดยคำนึงว่าสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคม เกษตรกรรม

3.2 ส่งเสริมการดำเนินชีวิต ตามวิถีประชาธิปไตยแก่ชุมชนโดยประพฤติตนเป็นแบบอย่างและชักนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม โอกาสอันเหมาะสม

3.3 รักความยุติธรรมและกล้าหาญที่จะต่อสู้ เพื่อความเป็นธรรมของสังคมด้วยปัญญาและสติ ตามกระบวนการที่ถูกต้องเหมาะสมตามครรลองของขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และตามสิทธิแห่งกฎหมาย

วิไล ตั้งจิตสมคิด (2539, หน้า 308) กล่าวว่า ครูในฐานะแม่พิมพ์ของชาติ จำเป็นจะต้องมีบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ประกอบกับจะต้องเป็นผู้มีศรัทธาต่ออาชีพและหมั่นศึกษาค้นคว้าหาความรู้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาและข้อขัดแย้ง ด้วยสติปัญญา ดังนั้นจึงสมควรที่จะต้องส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของครูในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

1. การรู้จักวัฒนธรรมประเพณีของสังคม รวมทั้งปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน
2. มีความรู้และความเข้าใจหลักธรรมทางศาสนาที่จะใช้ยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง
3. การรู้จักเสียสละ และมีความจริงใจต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยยอมรับสิทธิและประโยชน์ของกันและกัน
4. การเปลี่ยนแปลงเจตคติและค่านิยมต่อสิ่งที่อำนาจประโยชน์แก่การดำรงชีวิตประจำวัน
5. การเรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ เพื่อใช้ประกอบการสอนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี
6. รู้จักหาโอกาสปรับปรุงตนเอง ทั้งด้านความรู้และทักษะต่าง ๆ ตลอดจนการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อเป็นคนที่ทันต่อเหตุการณ์ โดยสรุปหน้าที่และความรับผิดชอบของครู มีดังนี้
  1. ต่อตนเอง ด้านวิชาการ มีการปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยต่อวิชาความรู้อยู่เสมอ รู้จัก

นำความคิดใหม่ ๆ มาปรับปรุงเนื้อหาวิชาที่สอน ในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างองค์ความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน อีกทั้งการเสริมสร้างพัฒนาทางบุคลิกภาพของตนเองให้มีชีวิตที่มีคุณภาพและเป็นครูที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง และตั้งใจทำงานในหน้าที่ของตนให้เรียบร้อยสำเร็จดี

2. ต่อการสอน สามารถวิเคราะห์ผู้เรียน วางแผนการสอนได้อย่างเหมาะสมจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการสอนและสอนได้ตามแผนที่กำหนดและมีสื่อการสอน รู้จักพัฒนาเทคนิค การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางเทคโนโลยี ตลอดจนสามารถวัดและประเมินผลการเรียนการสอนได้

3. ต่อนักเรียน ต้องใช้วิชาความรู้และสนใจดูแลพฤติกรรมของนักเรียน หมั่นอบรมคตินิสัย ชักจูงไปในทางที่ดี ตลอดจนรับฟังความคิดเห็น รับปรึกษาหารือหรือให้คำแนะนำในรูระต่าง ๆ และ ไม่แสดงอารมณ์รุนแรงกับนักเรียน

4. ต่อสังคมและชุมชน ปฏิบัติตนและอุทิศตนเพื่อวิชาชีพครูให้เป็นที่ศรัทธาของประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา และแก้ไขปัญหาของชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดงานของผู้สอน ในโรงเรียนไว้ 9 ด้าน ดังนี้

1. การปฏิบัติงานสอน เช่น การอธิบายเนื้อหา วิธีการ หรือยกตัวอย่างประกอบในขณะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยไม่ใช่สื่อประกอบ การฟังนักเรียน ได้แก่ อ่าน ร้องเพลง ตอบคำถามครู ท่องจำ การเขียนกระดานดำ ได้แก่ เขียนขณะพูดอธิบาย เขียนโดยไม่พูดอธิบาย การอ่านให้นักเรียนฟัง ได้แก่ ครูอ่านให้นักเรียนฟัง ครูอ่านพร้อมกับนักเรียน การซักถามนักเรียนเกี่ยวกับเนื้อหา วิธีการหรือความคิดเห็น การดูแล แนะนำหรือการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องในระหว่างจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสาธิต การทดลองในวิชาต่าง ๆ การควบคุมดูแล ปฏิบัติงาน การทำแบบฝึกหัดของนักเรียนเพื่อเสริมทักษะและความเข้าใจ การสอนซ่อมเสริมนักเรียน การให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

2. การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการอบรม เช่น การควบคุมดูแลนักเรียนเกี่ยวกับลักษณะนิสัย และคุณธรรมหรือจริยธรรม การอบรม แนะนำ ชักจูงให้นักเรียนปฏิบัติตนมีลักษณะนิสัยที่ดีมีคุณธรรมและจริยธรรมโดยไม่บังคับ การชมเชยผู้ที่มีความประพฤติดี มีลักษณะนิสัยที่ดีเป็นตัวอย่างที่ดี การอธิบายถึงสิ่งที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติ การจัดกิจกรรมเฉพาะอย่างที่จะส่งเสริมนิสัยโดยครูเป็นผู้จัดหรือดูแลให้นักเรียนจัดกันเอง

3. การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการปกครอง เช่น การลงโทษนักเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เมื่อนักเรียนประพฤติไม่เหมาะสม การควบคุมดูแลและกิจกรรมหน้าเสาธง การดูแลความเรียบร้อยและความปลอดภัยในห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน

167334

๑
๓๗๘. ๑๑๔
๐๕๔๕๗
๑.๔

4. การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการวัดผลการเรียน เช่น การตรวจสอบผลงาน การบ้าน และผลงานนักเรียน การสังเกต สอบถามและสัมภาษณ์นักเรียนเพื่อวัดผลให้คะแนน การให้นักเรียนทำแบบสอบถามเพื่อวัดผลให้คะแนน

5. การปฏิบัติงานธุรการ เช่น การทำงานธุรการในชั้นเรียน การทำงานธุรการของโรงเรียนตามโครงการต่าง ๆ ของโรงเรียน การทำงานธุรการประจำโรงเรียน

6. การปฏิบัติงานเกี่ยวกับกิจกรรมพิเศษของนักเรียน เช่น การทำหน้าที่ต่าง ๆ ในการจัดกีฬา กีฬา กลุ่ม โรงเรียนหรืออำเภอ การควบคุมดูแล การร่วมฝึกนักเรียน การทำหน้าที่ต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมของชุมชนหรือกลุ่มสนใจ การควบคุมดูแลนักเรียนไปศึกษานอกโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรม เมื่อครูหรือทางโรงเรียนเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เพิ่มเติมแก่นักเรียน การปฏิบัติงานตามโครงการต่าง ๆ

7. การปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานอื่นและชุมชน เช่น การไปติดต่อกับผู้ปกครอง นักเรียนหรือบุคคลอื่นเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของโรงเรียน หรือตัวนักเรียน การเข้าร่วมประชุมกับครูโรงเรียนอื่นหรือหน่วยงานต่าง ๆ การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนหรือหน่วยงานอื่น การไปติดต่อกับราชการหรืองานกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน การไปเป็นวิทยากรหรือร่วมดำเนินการอบรมสัมมนาต่าง ๆ

8. การปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวกับการให้การศึกษา เช่น การเตรียมการสอน การทำบันทึกการสอน ผลิตและบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอน การสร้างเครื่องมือวัดผลทางการเรียน การเข้าร่วมประชุมครูภายในโรงเรียน การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากเอกสารและหนังสือวิชาการต่าง ๆ การเข้ารับการอบรม โครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้การศึกษา การศึกษาต่อในสถาบันต่าง ๆ นอกเวลาที่จำเป็น การจัดบรรยากาศในห้องเรียน การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน การติดตามนักเรียนที่ขาดเรียน

9. การปฏิบัติงานอื่น เช่น การพูดคุยระหว่างเพื่อนครู การรับประทานอาหารว่าง การอ่านหนังสือพิมพ์ หรือวารสารอื่น การทำหน้าที่เป็นกรรมการสอบสวน ตรวจสอบการก่อสร้างตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา

ครูมีหน้าที่และบทบาทหลายประการทั้งใน โรงเรียนและนอกโรงเรียน ตามนโยบายของการจัดการศึกษาตามยุคตามสมัย แต่หน้าที่หลักของครูก็คือ การสั่งสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เจริญงอกงาม ส่วนบทบาทและหน้าที่อื่น ซึ่งได้แก่ การพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคม ก็เป็นงานของครูที่ต้องรับภาระด้วยเช่นกัน ครูจะมีบทบาทมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับผลงานตามบทบาทหน้าที่ของครูที่ได้กระทำ ซึ่งครูต้องรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง

ลักษณะของงานวิชาชีพครู

สังคมทุกสังคมจะต้องประกอบด้วยบุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน เพื่อสร้างผลผลิต และให้บริการแก่ผู้อื่น ทุกคนย่อมมีการบริโภค แลกเปลี่ยนการบริโภคเพื่อความผาสุกมั่นคงของ บุคคลและสังคม ลักษณะอาชีพมีหลายลักษณะ เช่น อาชีพที่สร้างผลผลิตที่เป็นปัจจัยพื้นฐานการยังชีพ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อาชีพที่ให้บริการเพื่อความ สุข ความปลอดภัย ความเป็นธรรม เช่น ข้าราชการตำรวจ ทหาร หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับบริการทางสังคม เช่น ครูและแพทย์ เป็นต้น

วิชาชีพ (profession) เป็นอาชีพที่สังคมถือว่ามีความพิเศษและยกย่องว่าเป็นอาชีพชั้นสูง เนื่องจากเป็นวิชาชีพที่มีความจำเป็นต่อชีวิตและการดำรงชีพของผู้รับบริการ และสังคมทั่วไป ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องใช้เวลาศึกษาวิชาการ และฝึกฝนให้มีความชำนาญจึงจะทำได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งลักษณะของวิชาชีพมีอยู่ 3 ประการ (พัทธน์ น้อยแสงศรี, 2541, หน้า 33) คือ

1. เป็นวิชาเฉพาะในระดับสูง หมายความว่า ผู้ที่รู้วิชาการในระดับสูงจะต้องเป็นผู้ที่ คง แก่เรียน ซึ่งผู้ได้รับการศึกษามาอย่างดีแล้วจะต้องมาให้บริการและจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อ การบริการนั้นด้วย
2. ถือความสามารถที่จะสนองความต้องการของประชาชนเป็นเครื่องวัดความสำเร็จ ไม่ใช่ถือความสามารถในการประกอบผลประโยชน์ใส่ตน
3. มีระบบการควบคุมการประกอบอาชีพนั้น ไม่ใช่ว่าใครจะทำอะไรก็ได้ตามชอบใจ และไม่ใช่ควบคุมแต่การประกอบอาชีพเท่านั้น ผู้ที่จะเข้าไปศึกษาในวิชาชีพนั้นก็ต้องควบคุมด้วย เหมือนกัน ในระบบการควบคุมนี้ บางแห่งเขาก็ตั้งเป็นสมาคมและมีบทบัญญัติไว้ กำหนดจรรยา มารยาทว่าทำอย่างไรจึงจะถูก อย่างไรจึงผิด

วิจิตร ศรีสอาน (2530, หน้า 21) ได้อธิบายถึงลักษณะวิชาชีพไว้ดังนี้ คือ

1. ให้บริการแก่สังคมโดยไม่เข้าซ้อนกับวิชาชีพอื่น
2. ให้บริการแก่สังคมโดยใช้วิธีการแห่งปัญญา
3. สมาชิกมีความเป็นอิสระในการดำเนินการเกี่ยวกับวิชาชีพ
4. สมาชิกต้องได้รับการศึกษาในระดับสูง
5. สมาชิกต้องประพฤติดี และมีจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพนั้น
6. ต้องมีสถาบันหรือองค์กรวิชาชีพ เป็นแหล่งกลางคอยสร้างสรรค์ จรรโลงความมั่น

คงแห่งวิชาชีพของสมาชิก

รุ่งทิวา จักร์กร (2529, หน้า 12) กล่าวว่า ลักษณะของวิชาชีพชั้นสูงโดยทั่วไปมี 5 ประการ คือ

1. ต้องมีการให้บริการแก่สังคม (social service) ที่มีลักษณะจำเพาะเจาะจง และจำเป็น เช่น วิชาชีพแพทย์ วิศวกร และครู ต้องเน้นหนักด้านบริการแก่สังคมมากกว่าการหาประโยชน์จากผู้รับบริการ
2. ต้องมีจรรยาบรรณ (professional ethics) เพื่อเป็นแนวทางของการปฏิบัติวิชาชีพ ผู้ละเมิดต้องได้รับการลงโทษ ในกรณีร้ายแรงอาจถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพได้
3. ต้องได้รับการศึกษาอบรมเป็นระยะเวลายาวนาน (long period of training) เพื่อให้มีความรู้กว้างขวางลึกซึ้ง ทั้งนี้เนื่องจากต้องใช้วิธีการแห่งปัญญาในการให้บริการ คือ อย่างน้อยต้องจบปริญญาตรี
4. ต้องมีความเป็นอิสระ เสรีภาพในการใช้วิชาชีพนั้น ๆ (professional autonomy) ตามมาตรฐานวิชาชีพ
5. ต้องมีสถาบันวิชาชีพเป็นแหล่งกลางในการสร้างสรรค์ จรรยาบรรณมาตรฐานของวิชาชีพ (professional institution) คอยพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพนั้น และเป็นแหล่งกลางในการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกของวิชาชีพ เช่น ครูสภา แพทยสภา และเนติบัณฑิตยสภา

ฮอยล์ (Hoyle, 1969, p. 80) กล่าวถึงวิชาชีพชั้นสูงต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นการให้บริการที่สำคัญแก่สังคม
2. ใช้วิธีการแห่งปัญญาในการประกอบอาชีพ
3. ต้องเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการและฝึกอบรมอยู่เสมอ
4. มีอิสระในการปกครองตนเองอย่างสูง
5. มีจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ
6. ต้องมีความเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ

พัฒน์ น้อยแสงศรี (2541, หน้า 33-36) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการพิจารณาว่าอาชีพใดเป็นวิชาชีพ โดยแยกหัวข้อสำคัญออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรกกล่าวถึงเกณฑ์ทั่วไปของวิชาชีพ และตอนหลังได้กล่าวถึงอาชีพครุว่าเป็นไปตามเกณฑ์วิชาชีพ ดังนี้

1. วิชาชีพเป็นวิชาเฉพาะในระดับสูง ประการแรกในการเรียนวิชาชีพนั้น ต้องใช้ความสามารถทางสมองในระดับสูง ต้องใช้ปัญญา ประการที่สองอาชีพนี้เป็นอาชีพที่เขารับรองกันทั่วโลกว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง เนื่องจากการที่จะใช้ความรู้ประกอบอาชีพทางด้านนี้ก็ต้องใช้เทคนิคในระดับสูงไม่ว่าใคร ๆ ก็สามารทำได้

2. วิชาชีพต้องมีการสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการวิจัย ค้นคว้าทดลองหาข้อเท็จจริงใหม่ ๆ ความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ
3. วิชาชีพต้องมีความมุ่งหมายในแง่ปฏิบัติ (profession is practical) ไม่ใช่เป็นวิชาการภาคทฤษฎีแต่เพียงด้านเดียว
4. วิชาชีพต้องมีระบบควบคุม
5. วิชาชีพต้องเป็นวิชาที่ให้บริการแก่ประชาชน ต้องการการเสียสละ ต้องมีศรัทธาอย่างแรงกล้า มีแรงจูงใจ

ยงค์ ชุ่มจิต (2541, หน้า 17-19) ได้นำเกณฑ์มาตรฐานของงานวิชาชีพหรืออาชีพชั้นสูงอื่น ๆ ไปเปรียบเทียบกับลักษณะงานของครู ดังนี้

1. การยอมรับเป็นอาชีพตลอดชีวิต (life-long career commitment) อาชีพครูเมื่อบุคคลได้มีโอกาสเข้ามาทำหน้าที่ทางการสอนด้วยความศรัทธาและตั้งใจจริงแล้ว จะรู้สึกมีความมั่นคงและ ปลอดภัยในการทำงาน ไปตลอดชีวิต
2. ให้บริการแก่สังคม (social service) การสอนเป็นการให้บริการแก่สังคมอย่างแท้จริง การให้บริการของครูนั้นส่วนใหญ่จะกระทำกับนักเรียนมากกว่ากับบุคคลอื่น ๆ ครูจะพยายามช่วยให้เด็กเรียนเกิดการเรียนรู้ในวิชาการต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเรียนเป็นผู้ที่มีชีวิตที่ดีขึ้น การให้บริการของครูต่อ นักเรียนในทำนองนี้จึงไม่แตกต่างไปจากการที่แพทย์และพยาบาลพยายามรักษาไข้ให้มีสภาพกลับคืนไปสู่การมีสุขภาพที่ดีงาม
3. ใช้วิธีการทางปัญญา (intellectual techniques) วิชาชีพครูเข้าเกณฑ์ข้อนี้อย่างแน่นอน เพราะการสอนเป็นงานที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางปัญญามากกว่าอย่างอื่น และงานของครูทุกระดับถือว่าเป็นพื้นฐานสำหรับการเตรียมผู้ที่จะประกอบวิชาชีพอื่น ๆ ทุกอาชีพ ดังนั้น จึงพออนุมานได้ว่าวิชาชีพครูเปรียบเสมือน “แม่ของวิชาชีพ” ต่าง ๆ
4. มีจรรยาบรรณ (code of ethics) วิชาชีพทุกชนิดจะต้องมีจรรยาบรรณสำหรับคอยควบคุมความประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพ หรือมีไว้สำหรับให้สมาชิกได้ยึดถือปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านส่วนตัวของผู้ประกอบวิชาชีพและความเจริญก้าวหน้าของวิชาชีพนั้น ๆ สำหรับจรรยาบรรณของครูที่ใช้ในปัจจุบัน เรียกว่า ระเบียบคุรุสภาว่าด้วย จรรยาบรรณฯ และวินัย ตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ. 2526
5. มีอิสระในการตัดสินใจตามสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพ (independent judgement relative to professional performance) การมีอิสระในการตัดสินใจหรือความเป็นอิสระของผู้ประกอบวิชาชีพนี้ เป็นลักษณะของงานวิชาชีพเช่นเดียวกัน ครูย่อมมีอิสระในการสอน การสอบ ตลอดจนงานประเมินผลการเรียนของนักเรียนตามความเหมาะสมด้วย

6. ใช้ระยะเวลาในการศึกษาอบรมยาวนาน (professional training or requires extended professional preparation) งานอาชีพที่ได้ชื่อว่าเป็นวิชาชีพต้องการให้ผู้ประกอบวิชาชีพมีความรู้ความชำนาญมากเป็นพิเศษ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษา อบรมยาวนาน หรือใช้เวลา ในการเตรียมการมากเป็นพิเศษกว่าอาชีพทั่วไป โดยปกติจะใช้เวลาอย่างน้อย 4 ปีหลังจากจบชั้นมัธยมศึกษา

7. มีการฝึกอบรมประจำการอย่างต่อเนื่อง (continuous in service growth) เนื่องจากความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นอยู่เสมอ ดังนั้น จึงจำเป็นสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพที่ต้องศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ ให้ทันสมัยอยู่เสมอ วิชาชีพครู ก็เช่นเดียวกัน จะต้องมีการพัฒนาตัวครูอยู่เสมอด้วยการจัดให้มีการฝึกอบรมประจำการอย่างต่อเนื่อง

8. มีองค์กรพิทักษ์ประโยชน์ (professional organization) อาชีพขั้นสูงทุกอาชีพ จะมีองค์กรคอยควบคุมดูแลและพิทักษ์ประโยชน์ให้แก่สมาชิกในสถาบันวิชาชีพของตน สำหรับวิชาชีพครูมีองค์กรพิทักษ์ประโยชน์ของครูเรียกว่า “คุรุสภา”

โดยสรุป วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพขั้นสูงซึ่งต้องอาศัยความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน ต้องทำหน้าที่ทางการสอนด้วยความซื่อสัตย์และตั้งใจจริง ให้ความรู้แก่สังคม นักเรียน ครูต้องมีจรรยาบรรณ มีมารยาทและวินัยตามระเบียบของครู มีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา มีองค์กรพิทักษ์ประโยชน์ให้แก่ครู คือคุรุสภา

เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา พ.ศ. 2537 (ปรับปรุงปี พ.ศ. 2544)

คุรุสภาในฐานะองค์กรวิชาชีพครูมีหน้าที่ในการพัฒนาวิชาชีพครู ได้เสนอเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา พ.ศ. 2537 ต่อคณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการประเมินและพัฒนาครู คณะกรรมการข้าราชการครูได้รับเกณฑ์ดังกล่าวเสนอกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงศึกษาธิการได้รับเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ในการประชุมคณะกรรมการข้าราชการครู ครั้งที่ 17/2538 เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2538 เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา พ.ศ. 2537 ประกอบด้วย 11 มาตรฐาน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2539, หน้า 1-25) และเพิ่มเติม มาตรฐานที่ 12 (มาตรฐานที่ 12 เป็นมาตรฐานที่เพิ่มเติมขึ้น โดยคณะกรรมการชุดเดิมและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2544) (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2544, หน้า 29) รวมเป็น 12 มาตรฐาน

เกณฑ์มาตรฐานทั้ง 12 ข้อนี้ เป็นเกณฑ์ของการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานในหน้าที่ครูเพื่อประกันคุณภาพการทำงานและการเป็นครู เกณฑ์แต่ละข้อมีคำอธิบาย และมีระดับคุณภาพโดย

กำหนดไว้เป็น 3 ระดับ ครูสามารถนำเกณฑ์ไปปฏิบัติได้ดังต่อไปนี้

มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ

คำอธิบาย การปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู หมายถึง การศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเอง การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการ ที่องค์กรหรือหน่วยงานหรือสมาคมจัดขึ้น เช่น การประชุม การอบรม การสัมมนา และการประชุมปฏิบัติการ เป็นต้น ทั้งนี้ต้องมีผลงานหรือรายงานที่ปรากฏชัดเจน

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 แสวงหาความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพครูอยู่เสมอ โดยพิจารณาจากการศึกษาเอกสาร ตำรา และสื่อต่าง ๆ การเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา ทางวิชาชีพครู

ระดับ 2 มีบทบาทในการพัฒนาวิชาชีพครู โดยพิจารณาจากการเป็นสมาชิกและการเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กร สมาคม ชมรมที่ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครู นอกเหนือจากที่ทางราชการ จัดตั้งการเป็นผู้ดำเนินการหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมขององค์กรวิชาชีพครู การเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ

ระดับ 3 เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาวิชาชีพครู โดยพิจารณาจากเป็นกรรมการ อนุกรรมการ หรือคณะทำงานขององค์กร สมาคม ชมรมที่ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครู นอกเหนือจากที่ทางราชการจัดตั้งเป็นวิทยากรการประชุม อบรม สัมมนา หรือกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูมีผลงานทางวิชาการเผยแพร่อยู่เสมอ

นางลัทธิน สิบสืบผล (2532, หน้า 8) กล่าวว่า การพัฒนาบุคคล คือ กรรมวิธีในอันที่จะเพิ่มพูนสมรรถภาพในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนทั้งในด้านความคิด การกระทำ ความสามารถ ความรู้ ความชำนาญ และทัศนคติ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2532 ก, หน้า 621-622) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาบุคคลในภาคราชการ หมายถึง กระบวนการวางแผนและดำเนินการให้ข้าราชการหรือพนักงานของรัฐปฏิบัติงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยทัศนคติและสำนึกที่ถูกต้อง เพื่อช่วยให้งานของทางราชการ บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยในขณะเดียวกันตัวข้าราชการก็จะประสบความสำเร็จในการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถและความพร้อมที่จะก้าวหน้าขึ้นไปด้วย

สมาน รังสิโยภุชณ์ (2540, หน้า 83) กล่าวว่า การพัฒนาบุคคล หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการทำงานดีขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน อันจะเป็นผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น หรืออีกนัยหนึ่ง การพัฒนาบุคคลเป็นกระบวนการที่จะเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้

ความสามารถ ทักษะ อุปนิสัย ทักษะ และวิธีการในการทำงาน อันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงาน

โดยสรุป การพัฒนาบุคคล คือ การเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานในหน้าที่ เพื่อพัฒนาระดับขีดความสามารถในการปฏิบัติงานโดยให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานที่วางไว้ ดังที่ สมาน รังสิโยกฤษณ์ (2540, หน้า 84) เสนอแนะว่า การพัฒนาบุคคลเป็นสิ่งจำเป็นต่อประสิทธิภาพของงานเป็นอย่างมาก กล่าวคือ เมื่อได้มีการบรรจุและแต่งตั้งบุคคลเข้าทำงานแล้ว ก็มิได้หมายความว่า จะสามารถให้เข้าทำงานได้ทันทีเสมอไป จำเป็นจะต้องมีการอบรมแนะนำเบื้องต้นแก่ผู้เข้าทำงานใหม่ (orientation) ในบางกรณีอาจต้องมีกรอบถึงวิธีการทำงาน (in-service training) ให้ด้วย ทั้งนี้เพราะการศึกษาที่ได้มาจากโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเพียงความรู้พื้นฐาน และมีงานหลายอย่างที่ยัง ไม่มีการสอนในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยไม่สามารถจะทำงานได้ทันที ต้องมีการอบรมกันก่อนจึงจะทำงานได้ นอกจากนั้น เมื่อผู้ปฏิบัติงานได้ทำงานไปนาน ๆ ประกอบกับระเบียบ หลักเกณฑ์ และเทคนิคต่าง ๆ ในการทำงานได้เปลี่ยนแปลงไป ก็จำเป็นจะต้องมีการอบรมเพื่อให้สามารถทำงานได้ดีเช่นเดิม การพัฒนาบุคคลไม่เพียงแต่จะทำให้คนมีความรู้ความสามารถ และทักษะในการทำงานดีขึ้นเท่านั้น ยังจะส่งผลให้ได้ผลงานสูงขึ้นอันจะเป็นผลโดยตรงต่อการพัฒนาประเทศอีกทางหนึ่งด้วย

กรมสามัญศึกษา (2527, หน้า 116-117) ได้กำหนดแนวทางพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาดังต่อไปนี้

1. ให้ศึกษางานไปพร้อม ๆ กับปฏิบัติงาน (on the job study)
2. ทำการปฐมนิเทศบุคลากรที่บรรจุใหม่ (orientation)
3. ให้ปฏิบัติงานในฐานะผู้ช่วยไปพลาง (apprenticeship training)
4. ให้มีการฝึกงานระหว่างการศึกษา (internship training)
5. ฝึกงานระยะสั้น (learner training)
6. ให้ศึกษาอบรมนอกเวลาทำการ (outside courses)
7. ให้ศึกษาต่อเพิ่มเติม (retraining)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2532 ก, หน้า 106) สรุปว่า กระบวนการพัฒนาข้าราชการครูมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การปฐมนิเทศ การนิเทศ การอบรม สัมมนา และประชุมปฏิบัติการ การศึกษาต่อ และการดูงานและทัศนศึกษา

โดยสรุป การพัฒนาครูนั้น แม้ครูจะมีความสามารถดีแค่ไหนก็ตาม ถ้าเวลาผ่านไปนาน ๆ บรรดาความรู้ความชำนาญก็ย่อมจะอ่อนลงเป็นธรรมดาหรือบางทีการทำงานจำเจอยู่เสมอ ๆ

งานที่ทำ ก็จะกลายเป็นความเบื่อหน่ายได้เหมือนกัน การได้เปลี่ยนงานเป็นครั้งคราว การได้ออกไปพบปะสังสรรค์กับครูหรือบุคคลอื่นของ โรงเรียนอื่นเสียบ้างอาจช่วยให้มีความสดชื่น มีพลัง และมีกำลังใจเกิดขึ้นใหม่กลับมาทำงาน ได้ดีขึ้นก็ได้ ดังนั้น การให้ครูหรือบุคคลหน้าที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน ได้เข้าร่วมสัมมนา หรือเข้ารับการอบรมในการฝึกอบรมซึ่งฝ่ายการศึกษาจัดขึ้นเป็นครั้งคราวเป็นสิ่งจำเป็นที่โรงเรียนควรสนับสนุนทุกวิถีทาง นอกจากนี้โรงเรียนอาจเชิญวิทยากรจากหน่วยงานอื่นมาบรรยายเรื่องวิธีสอน หรือหลักการทำงานให้ครูในโรงเรียน ได้ฟังเป็นครั้งคราวก็ได้ กิจกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นที่โรงเรียนควรพิจารณาทำขึ้นเพื่อพัฒนาครูให้เข้มแข็งทันสมัยและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพตลอดเวลา

สายหยุด จำปาทอง (2532, หน้า 24-25) แสดงทัศนะว่า ครูควรมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในอาชีพครู ศึกษาหาความรู้และปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีความคิดเป็นของตนเอง เพื่อประโยชน์ในการสอน การแสดงความคิดเห็นหรือให้ความรู้ใหม่ ๆ ต่อผู้เรียนและสาธารณชน

สมบูรณ์ โพธิยะ (2537, หน้า 15-16) กล่าวว่า ครูต้องมีทักษะ มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ต้องเข้าใจหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของหลักสูตรอย่างถ่องแท้เปิดโอกาสให้ครูพบกับเพื่อนร่วมงานจากที่ต่าง ๆ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแนวปฏิบัติตลอดจนการได้รับความรู้และฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญการ ควรให้ครูทุกคนได้เข้ารับการอบรมประชุมสัมมนาทางวิชาการ เพื่อพัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ โดยจัดเนื้อหาสาระของการอบรม ดำเนินการให้ สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของชาติ และความต้องการของท้องถิ่นก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

จากแนวคิดดังกล่าวมา สรุปได้ว่า การปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ หมายถึง การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้มีความรอบรู้ ในการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานอย่างถูกต้อง สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการ มีการเผยแพร่ความรู้และผลงานทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ สามารถเสนอความรู้ใหม่กับผู้เรียนและสังคมได้

มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียน

คำอธิบาย การตัดสินใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียน หมายถึง การเลือกอย่างชาญฉลาดด้วยความรักและความหวังดีต่อผู้เรียน ดังนั้น ในการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่นๆ ครูต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดกับผู้เรียนเป็นหลัก

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรม โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียนเฉพาะในด้านการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยพิจารณาจาก เป็นกิจกรรมที่พัฒนาความสามารถของผู้เรียนได้จริง เป็นกิจกรรมสร้างนิสัยในการลงมือปฏิบัติแก่ผู้เรียน เป็นกิจกรรมสร้างคุณธรรมที่มีผลให้ผู้เรียน

ปฏิบัติตาม

ระดับ 2 ตัดสินใจในการปฏิบัติกิจกรรมโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียนในด้านการเรียนการสอนในชั้นเรียนรวมไปถึงกิจกรรมเสริมความรู้ และกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยพิจารณาจากเลือกปฏิบัติกิจกรรมเสริมตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง โดยให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่มีผลต่อเด็กโดยตรงมากกว่ากิจกรรมที่มีผลต่อเด็กโดยอ้อม

ระดับ 3 ตัดสินใจปฏิบัติงานทุกด้านในหน้าที่ครูให้สอดคล้องสัมพันธ์กันและส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน โดยพิจารณาจาก กิจกรรมทุกอย่างมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาการของผู้เรียน กิจกรรมและงานต่าง ๆ ในหน้าที่ครูส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนทุกด้านกิจกรรมและการปฏิบัติงานต่าง ๆ แสดงถึงความสัมพันธ์ในการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนอย่างเป็นระบบให้ส่งผลถึงตัวผู้เรียนอย่างชัดเจน

ทัศนีย์ ศุภเมธี (2533, หน้า 189-190) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่กระทำขึ้นเพื่อให้การเรียนการสอนในครั้งนั้น ๆ ได้ผลดี

สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์ (2538, หน้า 139) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอน คือ การกระทำใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นในระหว่างบทเรียนอันเนื่องมาจากการที่ผู้สอนทำการสื่อความหมายติดต่อกับผู้เรียน

สมเกียรติ ศรีสกุล (2539, หน้า 95) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง ความถึงสภาพการณ์ของการเรียนรู้ที่นักเรียนเข้าร่วมตามที่ครูกำหนดหรือผู้เรียนเป็นผู้เลือก โดยแบ่งเป็นกิจกรรมในโรงเรียน อาจอยู่ในหลักสูตรหรือนอกหลักสูตรก็ได้ ถ้ากิจกรรมใดกำหนดไว้ในหลักสูตร บังคับว่าต้องเรียน ต้องทำ เรียกว่า “กิจกรรมในหลักสูตร” กิจกรรมใดที่มีได้กำหนดไว้ในหลักสูตรหรือมิได้บังคับว่าจะต้องเรียน แต่บุคคลในโรงเรียนร่วมกันจัดให้มีขึ้น โดยมุ่งให้เป็นสิ่งส่งเสริมการเรียนในชั้นให้มีผลดีกว่าเดิม กิจกรรมนั้นเรียกว่า “กิจกรรมนอกหลักสูตรหรือกิจกรรมพิเศษ”

สรุปกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การกระทำทุกอย่างที่จัดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

วารี ธีระจิตร (2530, หน้า 162-163) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีต่อการเรียนรู้ไว้หลายประการ ดังนี้

1. กิจกรรมจะช่วยเร้าความสนใจของเด็ก
2. กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
3. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย

4. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
5. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียน ได้มีการเคลื่อนไหว
7. กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียน ได้รู้สึกสนุกสนาน
8. กิจกรรมจะช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. กิจกรรมช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวาง
10. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของเด็ก
11. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมทักษะ
12. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักทำงานเป็นหมู่
14. กิจกรรมจะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในบทเรียน
15. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความเข้าใจในบทเรียน

ลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี คือ กิจกรรมการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียน ประสบผลสำเร็จในการเรียนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้น การที่จะพิจารณาถึงลักษณะของ การดำเนินกิจกรรมจึงควรคำนึงถึงความสำเร็จของผู้เรียนเป็นประการสำคัญ ซึ่งลักษณะของ กิจกรรมที่ดีมี (สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์, 2538, หน้า 140) ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรมการเรียนตลอด จนการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนเอง
2. เป็นกิจกรรมมีรูปแบบสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระที่เรียน
3. เป็นกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นความสนใจผู้เรียนตลอดทั้งบทเรียน ผู้เรียนมีโอกาสสำเร็จ ผลในการเรียนรู้อย่างมาก หากเขาได้สนใจในบทเรียนตลอดเวลา
4. เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับระยะเวลา
5. เป็นกิจกรรมที่แสดงถึงความชัดเจนของขั้นตอนการเรียนรู้
6. เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

สมเกียรติ ศรีสกุล (2539, หน้า 96-97) ให้ทัศนะว่า กิจกรรมต้องการจะช่วยให้เด็กเรียนแต่ ละคนและทุกคนได้มีการปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ ตลอดจนสามารถทำ ตนให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม รู้จักการให้และการรับ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ซึ่งกิจกรรม โดยทั่วไปในโรงเรียนได้แบ่งเป็น 7 ประเภท คือ

1. กิจกรรมที่จะช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนโดยตรง เช่น การรายงาน การ อภิปราย และการแบ่งกลุ่มทำงาน

2. กิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมโครงการสอนในชั้นเรียน ได้แก่ ชุมนุมทางวิชาการต่าง ๆ เช่น ชุมนุมวิทยาศาสตร์ ชุมนุมคณิตศาสตร์ เป็นต้น
3. กิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาความสนใจเฉพาะ และความสามารถพิเศษ เช่น ชุมนุมได้วาที ชุมนุมดนตรี เป็นต้น
4. กิจกรรมที่เป็นบริการภายในโรงเรียน กิจกรรมประเภทนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และเพื่อความสนุกสนานของตนเอง เช่น คณะนักเรียนลี คณะกรรมการนักเรียน กลุ่มพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น
5. กิจกรรมที่พัฒนาทางจิตใจ นำใจ และศีลธรรม กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ ลูกเสือ ยุวกาชาด กิจกรรมรอบกองไฟ
6. กิจกรรมทางสังคมและนันทนาการ กิจกรรมประเภทนี้จัดขึ้นเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกัน การเข้าสังคม และการพักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่ กิจกรรมพบปะสังสรรค์ และกิจกรรมนันทนาการอื่น ๆ
7. กิจกรรมทางด้านกีฬา นับว่ามีความสำคัญในการสร้างให้เด็กสมานสามัคคี และมีจิตใจเป็นนักกีฬา มีใจกว้าง รู้จักเสียสละ รู้จักการให้อภัย เช่น ชุมนุมทางกีฬาต่าง ๆ

หากเป็นไปได้ก็ควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งสามด้าน อันได้แก่ พุทธิศึกษา จริยศึกษา และทักษะศึกษา ที่ผสมผสานกันอย่างมีระบบ กล่าวคือ ผู้สอนจะต้องวางเงื่อนไขให้สามารถประเมินผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

สำหรับแนวทางในการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนคงเลือกกำหนดกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งตลอดทั้งบทเรียนเลยไม่ได้ เหตุผลก็คือ กิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนการเรียนรู้ อันได้แก่ ขั้นสนใจปัญหา ขั้นศึกษาเนื้อหาสาระ ขั้นพยายาม และขั้นตรวจสอบผลการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละขั้นมีเป้าหมายแตกต่างกัน ดังนั้น ลักษณะการดำเนินกิจกรรมจึงต้องแตกต่างกัน เพื่อให้วิธีการดำเนินการสอดคล้องกับขบวนการในการเรียนรู้ นอกจากนั้นแล้วในแต่ละขั้นตอนของการเรียนรู้ ผู้สอนก็ต้องปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ

โดยสรุป การจัดกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยทำให้หลักสูตรบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้ ครูต้องศึกษาหลักการจัดกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรทั้งกิจกรรมในหลักสูตรและ กิจกรรมเสริมหลักสูตร ทั้งนี้เพราะกิจกรรมทั้งสองประเภทนี้มีส่วนเกื้อกูลต่อกัน สำหรับกิจกรรมเสริมหลักสูตรถึงแม้จะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคะแนนในวิชาที่เรียนในหลักสูตร แต่ได้ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ ฯลฯ ในวิชาที่เรียนในหลักสูตรเพิ่มขึ้น สมบูรณ์ขึ้น และยังช่วยเสริมให้นักเรียนมีทักษะต่าง ๆ เช่น การเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกัน มีความคิดริเริ่ม ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ ตลอดจนรู้จักนำตนเองและได้ค้นพบความสามารถพิเศษ

ความถนัด ความสนใจของตนเอง และมีโอกาสได้ฝึกฝนและพัฒนาความสามารถนั้น ๆ ให้ดียิ่งขึ้น
 กมล สุคประเสริฐ (2523, หน้า 130) เสนอว่า การสอนที่ดีที่สุด คือ การสอนที่มุ่งให้
 ผู้เรียนได้เรียนเองมากที่สุด กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องเกี่ยวข้องกับผู้เรียน ดังนั้น ครูจึงต้องศึกษา และหา
 แนวทางพัฒนาการเรียนการสอนให้มากยิ่งขึ้น

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2538, หน้า 38) สรุปว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนเป็นส่วน
 หนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียน กิจกรรมเหล่านี้มีความสำคัญในการทำประโยชน์ให้กับ
 การพัฒนาเด็กโดยตรง การพัฒนากิจกรรมเหล่านี้เป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของครู ผู้บริหารต้องสนใจ
 ความสามารถของครู เพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวให้นำไปสู่การพัฒนาเด็กต่อไป

จากแนวคิดดังกล่าวมา สรุปได้ว่า การตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่
 เกิดขึ้นกับผู้เรียน หมายถึง การเลือกปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน กิจกรรมเสริม
 ความรู้และกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับ นักเรียน
 เป็นสำคัญ

มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

คำอธิบาย การมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียน หมายถึง การใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถ
 ของครูที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุดตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ โดยวิเคราะห์
 วินิจฉัยปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่จะให้ได้ผลดีกว่าเดิม
 รวมทั้ง การส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเป็นระบบ

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 มีการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน โดยพิจารณาจาก การตรวจสอบ ข้อบกพร่อง
 ของผู้เรียน โดยใช้เนื้อหาวิชาเป็นหลักการสอนซ่อมเสริมตามข้อบกพร่องของ ผู้เรียน

ระดับ 2 มีการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน และพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ให้สูง
 กว่าเดิม โดยพิจารณาจาก การตรวจสอบข้อบกพร่องของผู้เรียน โดยใช้พัฒนาการของผู้เรียนด้าน
 ต่าง ๆ เป็นหลักการจัดกิจกรรมเสริมความสามารถของผู้เรียน โดยการปรับเปลี่ยนวิธีสอนตามด้าน
 ที่บกพร่องอย่างเหมาะสม

ระดับ 3 พัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้สูงขึ้นเต็มขีดความสามารถของแต่ละคนอย่าง
 เป็นระบบ โดยพิจารณาจากการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของผู้เรียนเป็นรายคน เป็นรายสมรรถภาพ
 การจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมและเต็มตามศักยภาพตามลำดับขั้นการ
 พัฒนาการสนองความถนัด ความสนใจของผู้เรียนรายบุคคล โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้หลาย
 รูปแบบอย่างเป็นระบบ

เขาวพา เดชะคุปต์ (2540, หน้า 13) กล่าวว่า การพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ หมายถึง การพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน และทุก ๆ คน โดยเน้นการพัฒนาตามความสามารถของส่วนบุคคล ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่แตกต่างกันออกไปอย่างน้อย 3 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์สำหรับเด็กปกติ ยุทธศาสตร์สำหรับเด็กที่มีความสามารถต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ และยุทธศาสตร์ ที่มีความรู้สูงกว่าเกณฑ์ปกติ

นุกูล วงศ์มณี (2539, หน้า 133) กล่าวว่า การพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพจำเป็นต้องช่วยเหลือดูแลเด็กที่มีความสามารถที่สูงและต่ำกว่าเกณฑ์ปกติให้มากกว่าเด็กปกติ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง และส่งเสริมสติปัญญาให้เป็นไปตามความสามารถของแต่ละบุคคล

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ หมายถึง การใช้ความพยายามของครูอย่างเต็มความสามารถในการค้นหากิจกรรมและวิธีการที่เหมาะสม เพื่อนำมาใช้แก้ไข ปรับปรุงข้อบกพร่องของผู้เรียน ตลอดจนพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้สูงเต็มขีดความสามารถของแต่ละคน

มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง

คำอธิบาย การพัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง หมายถึง การเลือกใช้ปรับปรุงหรือสร้างแผนการสอน บันทึกการสอน หรือเตรียมการสอนในลักษณะอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 เลือกใช้แผนการสอนที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสม โดยพิจารณาจากแผนการสอนที่ใช้มีองค์ประกอบต่าง ๆ ครบถ้วนสัมพันธ์กัน แผนการสอนที่ใช้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แผนการสอนที่ใช้เน้นกิจกรรมการปฏิบัติตามกระบวนการแสวงหา ความรู้และการสร้างความรู้

ระดับ 2 ปรับปรุงแผนการสอนที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของผู้เรียน ครู และสถานศึกษา โดยพิจารณาจากแผนการสอนที่ปรับปรุงมีองค์ประกอบต่าง ๆ ครบถ้วนสัมพันธ์กัน แผนการสอนที่ปรับปรุงเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยให้ผู้เรียนปฏิบัติจริงมากขึ้น แผนการสอนที่ปรับปรุงสอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียนและข้อจำกัดของสถานศึกษา

ระดับ 3 สร้างและพัฒนาแผนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ค้นหาคำตอบด้วยตนเองโดยพิจารณาจากแผนการสอนที่สร้างและพัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบต่าง ๆ ครบถ้วนสัมพันธ์กัน แผนการสอนที่สร้างและพัฒนาขึ้นเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติและค้นหาคำตอบด้วยตนเอง แผนการสอนที่สร้างและพัฒนาขึ้นสอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียนและข้อจำกัดของสถานศึกษา

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537, หน้า 96) เสนอว่า การวางแผนการสอน คือ การเตรียมการสอน อย่างเป็นลยลักษณะอักษรไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นแนวทางการสอนสำหรับครูอันจะช่วยให้การเรียน การสอนบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุรพันธ์ ตันศรีวงษ์ (2538, หน้า 223) เสนอว่า การวางแผนการสอน คือ การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะมีการสอนจริง โดยการวางแผนเป็นการใช้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ของผู้สอนที่มีอยู่มาวิเคราะห์ล่วงหน้าว่าจะดำเนินการเรียนการสอนอย่างไร

โดยสรุป การวางแผนการสอน คือ การวางโปรแกรมการสอนไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ผู้สอนบางคนคิดว่าการเตรียมการสอนเป็นการเสียเวลาและน่าเบื่อหน่าย และมักเข้าสอน โดยไม่มีการเตรียมการสอน ซึ่งผู้สอนจะพบปัญหาในขณะที่ดำเนินการเรียนการสอนจริง และไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทันท่วงที ฉะนั้นประโยชน์ของการวางแผนการสอนและเตรียมการไว้ล่วงหน้า (สุรพันธ์ ตันศรีวงษ์, 2538, หน้า 223) มีดังนี้

1. ช่วยให้ผู้สอนทราบว่าต้องทำอะไร เมื่อไร และอย่างไร
2. ก่อให้เกิดความมั่นใจในการสอน
3. ทำให้การสอนราบรื่นไม่สับสน
4. ทำให้ผู้สอน สอนได้ตรงจุดมุ่งหมายที่กำหนด
5. ช่วยให้ผู้สอนดำเนินการสอนได้ตามเวลาที่กำหนด
6. ช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการเรียน สนใจ ซินชมและศรัทธาในตัวผู้สอน
7. ช่วยผู้เรียนให้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม
8. ช่วยให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ

สุพิน บุญชูวงศ์ (2531, หน้า 126) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการวางแผนการสอน ดังนี้

1. เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับครูและความรู้สึกปลอดภัย
2. เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน เพราะสามารถวิเคราะห์ข้อบกพร่องหรือปัญหา

ต่าง ๆ ที่ผ่านมาได้

3. ช่วยให้ครูมีความรอบคอบเกี่ยวกับการเลือกความมุ่งหมายและกิจกรรมการเรียน
4. ช่วยให้การเตรียมการสอนตอบสนองความต้องการของเด็กและความสนใจของเด็ก

ได้เหมาะสม

5. ช่วยให้ประสบการณ์การเรียนการสอนมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน
6. ช่วยให้ครูมีเวลาเตรียมสื่อการสอนก่อนทำการสอน
7. ช่วยให้การประเมินผลเหมาะสม และมีประสิทธิภาพโดยประเมินผลตรงตามความ

มุ่งหมายที่กำหนดไว้

โดยสรุป การวางแผนการสอนมีประโยชน์ ดังนี้

1. ทำให้ผู้สอน สอนด้วยความมั่นใจเป็นไปตามลำดับขั้นอย่างราบรื่นไม่คิดขัดทำให้เป็นการเรียนการสอนที่มีคุณค่า ผู้เรียนได้รับความรู้ ความคิด ทักษะ และประสบการณ์ใหม่ตามทีผู้สอนวางแผนไว้

2. ทำให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อผู้สอนและต่อวิชาเรียน เพราะผู้สอนขอมสอนด้วยความกระจำแจ้ง

3. ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในบทเรียน

การวางแผนการสอนทำให้ผู้สอนได้ทราบว่าจะต้องสอนอะไร สอนอย่างไร สอนเมื่อใด ใช้เวลาเท่าใด ใช้อะไรประกอบการสอนบ้าง และวัดผลประเมินผลอย่างไร ดังนั้น ในการวางแผนการสอนเพื่อให้ได้ทราบข้อมูลดังกล่าว จึงต้องจัดทำเป็น 2 ลักษณะ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2537, หน้า 197) ได้แก่

1. จัดทำเป็นกำหนดการสอน ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่ครูทุกคนจะต้องใช้เป็นหลักในการวางแผนการสอน จัดเป็นการวางแผนการสอนระยะยาวตลอดภาคเรียน หรือตลอดปีการศึกษา โดยไม่มีรายละเอียดมากนัก โดยแนวการทำกำหนดการสอน (สุพิน บุญชูวงศ์, 2531, หน้า 130) มีดังนี้

1.1 ควรให้ผู้สอนในระดับเดียวกันทำกำหนดการสอนร่วมกัน

1.2 สำนวณจำนวนคาบที่จะใช้สอนในแต่ละจุดประสงค์

1.3 นำเรื่องย่อของแผนการสอนแต่ละจุดประสงค์กำหนดลงให้สัมพันธ์กับเวลา

หรือจำนวนคาบที่จะใช้สอน โดยพิจารณาควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียน สื่อการเรียน และการวัดผล

1.4 จำนวนคาบเวลาในแต่ละสัปดาห์ของแต่ละกลุ่มวิชาจะต้องเป็นไปตามสัดส่วนของอัตราเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

2. จัดทำเป็นแผนการสอน ซึ่งมีนัยกับการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของแผนการสอน ไว้ดังนี้

สงบ ลักษณะ (2533, หน้า 1) กล่าวว่าแผนการสอนคือ การนำวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่จะต้องทำการสอนตลอดภาคเรียนมาสร้างเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่ออุปกรณ์การสอน และการวัดผลประเมินผล โดยจัดเนื้อหาสาระและจุดประสงค์การเรียนรู้ย่อ ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดเน้นของหลักสูตร สภาพของผู้เรียน ความพร้อมของโรงเรียนในด้านวัสดุอุปกรณ์ และตรงกับชีวิตจริงในห้องเรียน

ชัยรงค์ พรหมวงศ์ (2532, หน้า 187) ให้ความหมายของแผนการสอนไว้ว่าแผนการสอนคือ แผนซึ่งกำหนดขั้นตอนการสอนที่ครูนุ่งหวังจะให้ผู้เรียนได้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ในเนื้อหา

และประสบการณ์หน่วยใดหน่วยหนึ่งตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

อากรณ์ ใจเที่ยง (2537, หน้า 203) กล่าวว่า แผนการสอน คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน การใช้สื่อการสอน การวัดผลประเมินผลให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

โดยสรุป แผนการสอน คือ การกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อ และการวัดผลประเมินผล ได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ลักษณะของแผนการสอนที่ดี แผนการสอนที่ดีจะช่วยให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ ได้ดี ดังนั้น ผู้สอนจึงควรทราบถึงลักษณะของแผนการสอนที่ดี (อากรณ์ ใจเที่ยง, 2537, หน้า 218) ซึ่งมีดังนี้

1. สอดคล้องกับหลักสูตรและแนวการสอนของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
2. นำไปใช้สอน ได้จริงและมีประสิทธิภาพ
3. เขียนอย่างถูกต้องตามหลักวิชาเหมาะสมกับผู้เรียนและเวลาที่กำหนด
4. มีความกระชับชัดเจน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายและเข้าใจได้ตรงกัน
5. มีรายละเอียดมากพอที่ทำให้ผู้อ่านสามารถนำไปใช้ได้
6. ทุกหัวข้อในแผนการสอนมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน

วัลลภ กันทรัพย์ (2534, หน้า 44-45) ได้เสนอแนะว่า แผนการสอนที่ดีควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีลักษณะ 4 ประการ ต่อไปนี้

1. เป็นแผนการสอนที่มีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ได้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด โดยครูเป็นผู้คอยชี้แนะ ส่งเสริม หรือกระตุ้นให้กิจกรรมที่ผู้เรียนดำเนินการเป็นไปตามความมุ่งหมาย
2. เป็นแผนการสอนที่เปิด โอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบคำตอบหรือทำสำเร็จด้วยตนเอง โดยครูพยายามลดบทบาทจากผู้บอกคำตอบมาเป็นผู้คอยกระตุ้นด้วยคำถามหรือปัญหาให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาแนวทางไปสู่ความสำเร็จในการทำกิจกรรมเอง
3. เป็นแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถจัดหาได้ในท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุอุปกรณ์สำเร็จรูปราคาสูง

แผนการสอนที่ดีเป็นแผนการสอนที่ให้แนวทางการสอนแก่ผู้สอนอย่างชัดเจนทั้งด้านจุดประสงค์การสอน เนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลประเมินผล โดยเฉพาะแนวทางการจัดกิจกรรมควรเป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ได้คิด ได้ทำ ได้แก้ปัญหา และได้เกิดทักษะกระบวนการ สามารถนำไปใช้ในชีวิตได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง หมายถึง การเลือกใช้ การปรับปรุง หรือการสร้างแผนการสอนให้สอดคล้องกับองค์ประกอบการสอนทุกด้าน เพื่อนำไป

ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้อย่างแท้จริง
มาตรฐานที่ 5 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

คำอธิบาย การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ หมายถึง การประดิษฐ์
คิดค้น ผลิต เลือกใช้ ปรับปรุง เครื่องมืออุปกรณ์เอกสารสิ่งพิมพ์ เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้
บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้อย่างเหมาะสม โดยพิจารณาจาก
ความสัมพันธ์ของสื่อการเรียนการสอนกับองค์ประกอบการสอน คือ ผู้เรียน กิจกรรมการเรียนรู้
และจุดประสงค์การเรียนรู้

ระดับ 2 ใช้สื่อการเรียนการสอนประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสมและ
ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของสื่อกับผู้เรียน กิจกรรม และจุดประสงค์
การเรียนรู้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการใช้และบำรุงรักษา สื่อมีความหลากหลาย ตอบสนองความ
แตกต่างของผู้เรียนเน้นการลงมือปฏิบัติของผู้เรียน ผู้เรียนได้ใช้สื่อการเรียนการสอนตามความรู้
นึกคิดและการตัดสินใจของตนเอง

ระดับ 3 คิดค้น ผลิต และปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนที่มีผลต่อการเรียนรู้และการให้
ผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยพิจารณาจาก ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิดค้น ผลิต และใช้สื่อการสอน
สื่อการเรียนการสอนได้มาจากวัสดุในท้องถิ่น ประเมินผลการใช้สื่อ และปรับปรุงให้เหมาะสม
ยิ่งขึ้น เผยแพร่ผลการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ได้ผลแล้ว

ชอร์ส (Shores, 1960, p. 1) กล่าวว่า สื่อการสอนเป็นเครื่องมือช่วยสื่อความหมาย จัด
โดยครูและนักเรียน เพื่อเสริมการเรียนรู้ เครื่องมือการสอนทุกชนิดเป็นสื่อการสอน เช่น หนังสือ
ในห้องสมุด โสตทัศนวัสดุต่าง ๆ เช่น สไลด์ แผนที่ ของจริง ทรัพยากรจากชุมชน เป็นต้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2534 ค, หน้า 112) สรุปว่า สื่อการสอน หมายถึง วัสดุ
(สิ่งสิ้นเปลือง) อุปกรณ์ (เครื่องมือที่ไม่ค่อยได้ง่าย) และวิธีการ (กิจกรรม ละคร เกม การทดลอง)
ที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดความรู้ เจตคติ (อารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ
ทัศนคติ และค่านิยม) และทักษะไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า สื่อการสอน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้เป็นตัวกลางในการเรียนการสอนเพื่อช่วย
ในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ไปยังผู้เรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสอน
และเกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

การจัดสื่อการเรียนการสอนให้เป็นหมวดหมู่ นั้น เพื่อให้สะดวกในการจัดการเรื่องต่าง ๆ
ตั้งแต่การค้นหา การผลิต การจัดเก็บ การบำรุงรักษา และการใช้งาน ส่วนการจัดหมวดหมู่จะเป็น

แบบใดนั้นขึ้นอยู่กับเหตุผลและความต้องการของผู้จัดหมวดหมู่แต่ละคน กรมวิชาการ (2540, หน้า 3) ได้จำแนกสื่อออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. การแสดงปฏิสัมพันธ์ (คำพูดหรือมิใช่คำพูด)
2. ของจริง (สิ่งของ คน และเหตุการณ์)
3. ภาพ (ภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว)
4. สัญลักษณ์ตัวหนังสือหรือตัวเขียน (คำ ภาพแสดงด้วยเส้น เป็นต้น)
5. เสียงบันทึก (คำพูด เสียงดนตรี เสียงธรรมชาติ)

กณิตา นิจจรัถกุล (2535, หน้า 8) สรุปถึงความสำคัญและประโยชน์ของสื่อการสอนไว้ ดังนี้

1. สื่อการสอนจะกระตุ้นความสนใจให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกอยากเรียน สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น เพราะสื่อการสอนสามารถแปลงนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรม ทำให้ประหยัดเวลาของผู้สอนไปได้มาก

2. สื่อการสอนสามารถเอาชนะ เวลา สถานที่ และระยะทางได้ กล่าวคือ สื่อการสอนสามารถนำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตกลับมาให้เราชมได้ในปัจจุบัน ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นในประเทศใด ห่างไกลเพียงใดก็ไม่เป็นอุปสรรค

3. สื่อการสอนสามารถย่อขนาดของวัตถุที่ใหญ่เกินกว่าจะนำของจริง ๆ มาประกอบการสอนได้

4. สื่อการสอนทำให้นักเรียนจดจำสิ่งที่ควรจำไว้ได้นาน

5. สื่อการสอนจะมีส่วนเสริมสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เรียน

กิดานันท์ มลิทอง (2540, หน้า 88) กล่าวว่า สื่อการสอนสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งกับ ผู้เรียนและผู้สอนดังต่อไปนี้

สื่อกับผู้เรียน

1. เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนที่ย่างยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้น

2. สื่อจะช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับผู้เรียน ทำให้เกิดความสุขและไม่รู้สึกเบื่อหน่ายการเรียน

3. การใช้สื่อจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกันและเกิดประสบการณ์ร่วมกันในวิชาที่เรียนนั้น

4. ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและกับผู้สอนด้วย

5. ช่วยเสริมสร้างลักษณะที่ดีในการศึกษาค้นคว้าความรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์จากการใช้สื่อเหล่านั้น

6. ช่วยแก้ปัญหาเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยการจัดให้มีการใช้สื่อในการศึกษารายบุคคล

สื่อกับผู้สอน

1. เป็นการช่วยให้บรรยากาศในการสอนน่าสนใจยิ่งขึ้นและเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองให้เพิ่มขึ้นด้วย

2. สื่อจะช่วยแบ่งเบาภาระของผู้สอนในด้านการเตรียมเนื้อหา เพราะบางครั้งอาจให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาจากสื่อได้เอง

3. เป็นการกระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวอยู่เสมอในการเตรียมและผลิตวัสดุใหม่ ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อการสอน ตลอดจนคิดค้นเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนรู้น่าสนใจยิ่งขึ้น

กิตติมา ปริศิติลล (2532, หน้า 69) กล่าวถึง เทคนิคในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

ดังนี้

1. สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน
2. เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา
3. เหมาะกับเทคนิคหรือวิธีการสอน
4. เหมาะสมกับวัยและความสนใจของผู้เรียน
5. เหมาะกับเครื่องมือและสิ่งอำนวยความสะดวก
6. ความสะดวกสบายในการนำมาใช้ ไม่จำเป็นต้องใช้สื่อราคาแพง ๆ
7. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

สุขุมล เกษมสุข (2535, หน้า 53) สรุปถึง หลักการเลือกสื่อการเรียนการสอน ดังนี้

1. เลือกให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของบทเรียน
2. เลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน
3. เลือกให้เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ความสามารถ และความสนใจของ

นักเรียน

4. เลือกให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน
5. เลือกสื่อการสอนที่อยู่ในสภาพใช้การได้ดี ไม่ชำรุดเสียหาย
6. เลือกสื่อการสอนที่มีความถูกต้อง โดยเฉพาะถูกต้องทางด้านเนื้อหา เพื่อให้

นักเรียน ได้จดจำสิ่งที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง

7. ควรเลือกสื่อการสอนที่ราคาเบา หาง่าย ปลอดภัย และคุ้มค่า

วิชิต สุรัตน์เรื่องชัย (2540, หน้า 142) กล่าวถึง หลักในการพิจารณาเลือกใช้สื่อการเรียน การสอนไม่ว่าจะผลิตเองหรือจัดหามา ก็ตามมี 2 ประการ คือ

1. รูปร่างลักษณะของสื่อ เหมาะสมกับการใช้ของครูเพียงใด เหมาะสมกับวัยของนักเรียนหรือไม่ ได้รับความสนใจได้แค่ไหน ซึ่งผู้สอนจะต้องรู้และเข้าใจธรรมชาติของเด็กอย่างละเอียด โดยศึกษาจากจิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาการเรียนรู้ และนำมาประยุกต์ใช้ในการเลือก สื่อการเรียน การสอน

2. คุณภาพของสื่อ สิ่งสำคัญในการพิจารณาเลือกสื่อการเรียนการสอน คือ สื่อนั้นจะต้องสามารถช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเด็นนี้เป็นสิ่งที่ผู้สอนต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ และอาจต้องมีการทดลองใช้สื่อการเรียน การสอน ชนิดนั้น ๆ เพื่อศึกษาผลก่อนใช้จริง

สรุป การเลือกสื่อการเรียนเพื่อนำมาใช้ประกอบการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง โดยในการเลือกสื่อ ผู้สอนต้องตั้งวัตถุประสงค์เชิง พฤติกรรมในการเรียนให้แน่นอนเสียก่อน เพื่อใช้วัตถุประสงค์นั้นเป็นตัวชี้้นำในการเลือกสื่อการเรียน การสอน ให้สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายที่จะสอน ต้องเลือกสื่อที่เหมาะสมกับวัย ระดับชั้นความรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน ต้องเป็นสื่อที่มีคุณภาพดี หาได้ง่าย ใช้วัสดุในท้องถิ่น และราคาไม่แพงมาก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 57-58) สรุปว่า กระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนให้มีการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย และให้มีการพัฒนา สื่อการเรียนการสอนทุกประเภทและทุกรูปแบบอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ครูได้จัดหา ผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มากที่สุด โดยคำนึงถึงองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ

1. ลักษณะเนื้อหาวิชาแต่ละกลุ่มประสบการณ์
2. จุดประสงค์การเรียนรู้
3. ตัวผู้เรียน
4. สภาพท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 68) ได้กำหนดเป้าหมาย ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ข้อ 4 ซึ่งมีสาระสรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนจะต้องมีการผลิตและพัฒนาสื่อ การเรียนการสอนทุกประเภท รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อคอมพิวเตอร์ และสื่อผสม ตลอดจนอุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนของครู และการเรียนด้วยตนเอง ของนักเรียน

จากแนวคิดดังกล่าวมา สรุปได้ว่า การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้น ครูต้องมีการผลิต เลือกใช้ ปรับปรุงสื่อทุกประเภทให้สอดคล้องกับองค์ประกอบของการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน

คำอธิบาย การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวร หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการแสวงหาความรู้ ตามสภาพความแตกต่างของบุคคลด้วยการปฏิบัติจริงและสรุปความรู้ทั้งหลายได้ด้วยตนเอง ก่อให้เกิดค่านิยมและนิสัยในการปฏิบัติจนเป็นบุคลิกภาพถาวรติดตัวผู้เรียนตลอดไป

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนยึดเนื้อหาเป็นหลัก โดยพิจารณาจากผู้สอนเป็นผู้บอกความรู้ ผู้เรียนปฏิบัติงานตามแบบ หรือทำตามตัวอย่าง ผู้เรียนทำตามข้อกำหนด หรือคำสั่ง

ระดับ 2 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนยึดความคิดรวบยอด (concept) เป็นหลัก โดยพิจารณาจากผู้สอนเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำให้ผู้เรียนลงมือทำงานตามกระบวนการสร้างความคิดรวบยอด ผู้เรียนค้นหาความรู้ และสรุปความคิดรวบยอด ได้เองตามคำแนะนำ

ระดับ 3 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนยึดกระบวนการและการสร้างนิสัยเป็นหลัก โดยพิจารณาจาก ผู้สอนเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนค้นหาความรู้ และพัฒนาความรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการให้สถานการณ์ต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ผู้เรียนเลือกและปฏิบัติงานตามศักยภาพ ผู้เรียนประเมินตนเอง และปรับปรุงตนเอง การเรียนการสอนมุ่งเน้นการสร้างนิสัยการปฏิบัติจนเป็นบุคลิกภาพถาวรติดตัวผู้เรียนตลอดไป

กรมวิชาการ (2535, หน้า 3) สรุปถึงการจัดการเรียนการสอนว่า

1. การจัดการเรียนการสอนที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การสอนที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต การสอนที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้เหมาะสมกับ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน และการสอนที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือคิดหาความรู้และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

2. การจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การที่ครูใช้วิธีการสอนหลาย ๆ แบบให้เหมาะสมกับเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยวิธีสอนที่แก้ปัญหา กระบวนการทำงาน และฝึกกระบวนการต่าง ๆ จนติดเป็นนิสัย การฝึกให้นักเรียนหาความรู้ โดยเน้นกระบวนการจะทำให้ให้นักเรียนนำข้อมูลมาคิด วิเคราะห์ เปรียบเทียบ สร้างทางเลือก ประเมินผล ฯลฯ จนจำข้อมูลและเกิดความเข้าใจโดยไม่ต้องท่องจำ

ความหมายของกระบวนการ มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

วัลลภ กัณฑ์ (2534, หน้า 19) ได้ให้คำจำกัดความว่า กระบวนการ คือ แนวทางดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีขั้นตอน ซึ่งวางไว้อย่างเป็นลำดับตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

สงบ ลักษณะ (2533, หน้า 15) ได้ให้ความหมายว่า กระบวนการ หมายถึง การดำเนินงานเป็นขั้นตอนนำไปสู่ผลที่ต้องการ

โดยสรุป กระบวนการ หมายถึง การดำเนินงานที่มีขั้นตอนต่อเนื่องสัมพันธ์กันเป็นองค์เพื่อบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด

ดังนั้น เป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการ ก็คือ การสอนที่ครูควรหลีกเลี่ยงการเป็นผู้บอกความรู้แก่เด็กโดยตรง แต่จัดให้เด็กได้ทำกิจกรรมกระบวนการฟังมีต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในปัจจุบันและอนาคต

บรรจง จันทรา (2522, หน้า 170-173) กล่าวไว้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูต้องเป็นผู้คอยกระตุ้น ชี้แนะ และปลูกให้นักเรียนค้นขึ้นมาเพื่อให้เห็นตัวเอง ป้อนคำถามให้คิดเพื่อให้นักเรียนค้นคว้าและเกิดความสำนึกขึ้นมา โดยไม่ลืมหืมตัวเองไว้ในกรอบของสังคม

สายหยุด จำปาทอง (2532, หน้า 24-25) ได้แนะนำให้ครูเปลี่ยนบทบาทใหม่จากการเป็นผู้บอก ผู้นำแสดง มาเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่ม รู้จักวิธีการศึกษาหาความรู้ ฝึกให้ผู้เรียนมีความสามารถทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ ขอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีวินัยในตัวเองครูต้องศึกษาธรรมชาติและความแตกต่างของเด็ก เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 70) ได้กำหนดแนวทางในการปรับปรุงการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพขึ้น โดยให้ผู้สอนปรับวิธีการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล มุ่งให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ รู้จักคิดวิเคราะห์ แสวงหาความรู้ และรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง

จากแนวคิดดังกล่าวมา สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดผลถาวรแก่ผู้เรียน เน้นกระบวนการคิด อย่างเป็นระบบและมีเหตุผล ครูเป็นผู้จัดประสบการณ์ ชี้นำแหล่งความรู้และข้อมูลที่ทันสมัย เพื่อให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้โดยการปฏิบัติด้วยตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ได้อย่างมีระบบ

คำอธิบาย การรายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ได้อย่างมีระบบ หมายถึง การรายงานผลการพัฒนาผู้เรียนที่เกิดจากการปฏิบัติการเรียนการสอนให้ครอบคลุม สาเหตุ ปัจจัย และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง โดยครูนำเสนอรายงานการปฏิบัติในรายละเอียด ดังนี้ ปัญหาความต้องการของผู้เรียนที่ต้องได้รับการพัฒนาและเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน เทคนิควิธีการหรือ

นวัตกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และขั้นตอน วิธีการใช้ เทคนิควิธีการ หรือนวัตกรรมนั้น ๆ ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามวิธีที่กำหนดที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ข้อเสนอแนะแนวทางใหม่ ๆ ในการปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 เป็นรายการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในภาพรวมของกลุ่มผู้เรียนหรือห้องเรียนที่รับผิดชอบ โดยพิจารณาจาก ข้อมูลสภาพปัญหาความต้องการ และเป้าหมายในการพัฒนาที่เป็นภาพรวมกลุ่มใหญ่หรือผู้เรียนทั้งห้องเทคนิควิธีการ นวัตกรรมที่นำเสนอเป็นเทคนิคที่ใช้กับผู้เรียนเป็นแบบเดียวกันทั้งห้องรายงานผลการใช้เทคนิควิธีการหรือนวัตกรรมเป็นภาพรวมของการพัฒนาผู้เรียนทั้งห้อง ข้อเสนอแนะใหม่ ๆ เป็นการเสนอในการปฏิบัติต่อผู้เรียนเหมือนกันทั้งห้อง

ระดับ 2 เป็นรายงานการพัฒนาคุณภาพที่แสดงถึงการพัฒนาผู้เรียน จำแนกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ของห้องเรียนที่รับผิดชอบ โดยพิจารณาจาก ข้อมูลสภาพปัญหาความต้องการและเป้าหมายในการพัฒนาที่เป็นภาพรวมกลุ่มเก่ง กลุ่มปานกลาง กลุ่มอ่อน หรือกลุ่มเฉพาะอย่างอื่น ๆ เทคนิควิธีการ นวัตกรรมที่นำเสนอเป็นเทคนิคที่ใช้กับผู้เรียนสนองตอบต่อสภาพของผู้เรียนรายกลุ่ม ข้อเสนอแนะในการพัฒนาผู้เรียนสอดคล้องต่อการพัฒนาในแต่ละระดับของผู้เรียน

ระดับ 3 เป็นรายงานการพัฒนาคุณภาพที่แสดงถึงการพัฒนาผู้เรียน จำแนกเป็นรายบุคคล โดยพิจารณาจาก ข้อมูลสภาพปัญหาความต้องการ และเป้าหมายในการพัฒนาที่จำแนกเป็นรายบุคคล เทคนิควิธีการ นวัตกรรมที่นำเสนอในการพัฒนาผู้เรียนสนองตอบต่อสภาพความแตกต่าง ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล รายงานผลการใช้เทคนิควิธีการหรือนวัตกรรม แสดงถึง พัฒนาการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ข้อเสนอแนะในการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 13-17) ได้กำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนไว้ดังนี้

1. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

1.1 การประเมินผลก่อนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องประเมินผลเรียนเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นของนักเรียน

1.2 การประเมินผลระหว่างเรียน ผู้สอนจะประเมินผลการเรียนของนักเรียนเป็นระยะ ๆ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในสมุดประจำชั้น เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และเพื่อประเมินผลการผ่านจุดประสงค์

1.3 การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินผลปลายภาคเรียนในชั้น ป.1 , 3 และ 5 และประเมินผลปลายปีในชั้น ป.2 , 4 และ 6

ในการประเมินผลทุกครั้งผู้สอนจะต้องนำผลการประเมินมาพิจารณาเป็นรายบทเรียน รายจุดประสงค์ว่าผู้เรียนคนใดมีความรู้ความสามารถต่ำกว่าเกณฑ์ในบทเรียนหรือจุดประสงค์ใด แล้วจัดการสอนซ่อมเสริมให้จนผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและพฤติกรรมต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนดอย่างครบถ้วน และก่อนที่จะเริ่มสอนซ่อมเสริม ผู้สอนจะต้องวินิจฉัยหาข้อบกพร่องของผู้เรียนให้ทราบชัดเจนว่า เกิดจากสาเหตุใดบ้าง แล้วดำเนินการแก้ไข ซึ่งบางครั้งอาจจะต้องนำเทคนิค วิธีการและนวัตกรรม การเรียนการสอนมาใช้ตลอดจนปรับปรุงวิธีการสอนของครูอีกด้วย

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2538, หน้า 37-38) ได้เสนอว่า ครูจะต้องใช้เกณฑ์เฉพาะสำหรับการประเมินผลการเรียนของกลุ่มอย่างเหมาะสม และใช้ประโยชน์ของแบบทดสอบอย่างคุ้มค่า วิเคราะห์ และประเมินผลลัพท์อย่างเป็นระบบ และใช้ประโยชน์ของผลการประเมินเป็นพื้นฐานสำหรับปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลตลอดจนความเจริญงอกงามและพัฒนาการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากแนวคิดดังกล่าวมา สรุปได้ว่า การรายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ได้อย่างมีระบบ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูล ผลจากการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ที่ได้จากการประเมินผลการเรียนการสอนที่แสดงให้เห็นข้อบกพร่อง สภาพปัญหา และความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้เทคนิค วิธีการ และนวัตกรรม การเรียนการสอนที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน

จากแนวคิดและหลักการของนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง บทบาทของครูมีอาชีพที่มีความรู้ความเข้าใจ หลักการเนื้อหาสาระ ธรรมชาติวิชาและธรรมชาติของผู้เรียนมีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดผลถาวรแก่ศิษย์ พัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความสามารถในการเสริมสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความสามารถในการวัดผลประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง มีความสามารถในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียน ดังนี้

1. ใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถของครูที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุดตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ โดยวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่จะให้ผลดีกว่าเดิม รวมทั้งส่งเสริมพัฒนาการด้าน ต่าง ๆ ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเป็นระบบ
2. เลือกใช้ ปรับปรุง หรือสร้างแผนการสอน บันทึกการสอน หรือเตรียมการสอนในลักษณะอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้กิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้
3. ประดิษฐ์คิดค้น ผลิต เลือกใช้ ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ เทคนิค

วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้

4. จัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการแสวงหาความรู้ตามสภาพความแตกต่างของบุคคลด้วยการปฏิบัติจริง และสรุปความรู้ทั้งหลายได้ด้วยตนเอง ก่อให้เกิดค่านิยมและนิสัยในการปฏิบัติ จนเป็นบุคลิกภาพถาวรติดตัวผู้เรียนตลอดไป

5. รายงานผลการพัฒนาผู้เรียนที่เกิดจากการปฏิบัติการเรียนการสอนให้ครอบคลุมสาเหตุ ปัจจัย และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง

มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

คำอธิบาย การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึง การแสดงออก การประพฤติและปฏิบัติในด้านบุคลิกภาพทั่วไป การแต่งกาย กิริยา วาจา และจริยธรรมที่เหมาะสมกับความเป็นครูอย่างสม่ำเสมอที่ทำให้ผู้เรียนเลื่อมใสศรัทธา และถือเป็นแบบอย่าง

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดย พิจารณาจากการแต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมกับกาลเทศะ การใช้วาจาสุภาพ มีความประพฤติเรียบร้อย มีความเมตตากรุณาต่อผู้เรียนรับผิดชอบปฏิบัติงานอย่างขยันขันแข็ง

ระดับ 2 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีสม่ำเสมอ ให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องในลักษณะสร้างสรรค์ ตลอดจนสอดแทรกในกระบวนการเรียนการสอน โดยพิจารณาจากการให้คำแนะนำ การเชิญชวนให้ปฏิบัติ การแก้ไขข้อบกพร่อง การสอดแทรกในกระบวนการเรียนการสอน

ระดับ 3 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีจนผู้เรียนเกิดศรัทธาและปฏิบัติตามแบบอย่าง que เลือกสรรแล้วเป็นปกตินิสัย โดยพิจารณาจาก เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของครู ในสถานศึกษาเปิด โอกาสให้ผู้เรียนตัดสินใจเลือกพฤติกรรมของตนเอง เสริมแรงทางบวกแก่ผู้เรียนเผยแพร่วิธีการที่ถูกต้องในการสร้างคุณธรรม

คุณลักษณะของครูดีตามทัศนะของนักการศึกษา พันธ์ หันนาคินทร์ (2530, หน้า 48-56) ได้สรุปถึงครูที่ดีในทัศนะของนักการศึกษา ได้ดังนี้ คือ

1. คุณลักษณะส่วนตัว ได้แก่ มีความประพฤติดี มีสติปัญญาสูง มีสุขภาพทางกายแข็งแรง มีสุขภาพทางจิตที่ดี มีรูปร่างหน้าตาและบุคลิกภาพดี ตรงต่อเวลา มีเจตคติ หรือทัศนคติต่อนักเรียน มีความสามารถในการพูด
2. คุณสมบัติทางด้านอาชีพ ได้แก่ มีความรู้ในวิชาที่สอน มีความสามารถในวิชาที่สอน มีความคิดริเริ่ม มีความสนใจต่องานอาชีพ
3. มีความสามารถในการดำเนินการสอน ได้แก่ ความสามารถในการปรับบทเรียนให้

เข้ากับนักเรียน ความสามารถเข้าใจนักเรียน ความสามารถในการกระตุ้นนักเรียนให้สนใจการเรียน และตั้งใจเรียน

4. ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้แก่ นักเรียน คณะครู ผู้ปกครอง และบุคคลภายนอก

คุณลักษณะของครูที่ดีอาจกล่าวในด้านต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531, หน้า 16-17) มีดังนี้

1. ด้านวิชาการ ครูที่ดีควรจะมีความรู้ในวิชาที่สอนอย่างถ่องแท้ มีความรู้กว้างขวาง ในสิ่งใหม่เกี่ยวกับวิชาที่ตนสอน มีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้อยู่เป็นนิจ และสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน มีความรู้ความสามารถพิเศษนอกเหนือจากสาขาวิชา ที่สอน และ ควรมีความรู้ในวิชาครูเป็นอย่างดี สามารถเป็นครูชั้นอาชีพ

2. ด้านการสอน ครูควรสามารถทำการสอน ได้เป็นอย่างดี มีทักษะในการสอนและการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเหมาะสม มีการเตรียมการสอนตามหลักสูตรและสามารถสอนได้ตามนั้น มีความสามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน มีความสามารถปกครองและควบคุมชั้นเรียนได้ดี ให้งานนักเรียนและตรวจงานอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านคุณธรรม คุณลักษณะของครูที่ดีในด้านคุณธรรม ครูต้องมีความประพฤติดี ซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม มีความเมตตา ชยันและอดทน สามารถให้ความช่วยเหลือและให้อภัยเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน และสามารถในการอบรมแนะนำแก่เด็กและเยาวชน ได้เป็นอย่างดี

4. ด้านบุคลิกภาพ ครูควรเป็นผู้ที่มีหน้าตาเข้มแข็งแจ่มใส มีความเชื่อมั่นในตนเอง พุดจาจะฉานชัดเจน มีวาจาสุภาพ แต่งกายสุภาพตามสมัยนิยม มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถสร้างสัมพันธภาพ อันดีและร่วมมือกับชุมชนได้เป็นอย่างดี เป็นผู้มีเหตุผล มีความรักและศรัทธาในอาชีพ ครูที่ตนดำรงอยู่ สามารถปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้สำเร็จด้วยความรวดเร็วและประหยัดได้เป็นอย่างดี

5. ด้านสังคม คุณลักษณะทางด้านสังคมเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับครูที่ดี ครูควรมีมมนุษยสัมพันธ์อันดีทั้งกับนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้ร่วมงาน สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ร่วมงานและผู้บังคับบัญชา มีความยินดีและเต็มใจที่จะบริการเพื่อนครูด้วยกัน มีความรู้ในระบบการบริหารบุคคล มีความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติหน้าที่ มีความเข้าใจในธรรมชาติของเด็ก สามารถปกครองเด็กที่ตนสอน ให้คำปรึกษาและความช่วยเหลือได้ทั้งในและนอกห้องเรียน สามารถประสานความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชนกับ โรงเรียน และสนับสนุน โรงเรียนในทางที่เหมาะสม

6. ด้านส่วนตัว ครูควรมีสภาพดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ สภาพฐานะเศรษฐกิจและการครองชีพของครอบครัวเป็นไปอย่างราบรื่น สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ทำให้ไม่เกิดปัญหาในครอบครัว ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อหน้าที่การงาน

สุเมธ เดียวอิศเรศ (2531, หน้า 124-145) ได้กล่าวถึงผู้ประกอบการอาชีพครูว่าต้องเป็น
ผู้ที่มี คุณลักษณะ ดังนี้

1. เลื่อมใสในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
2. ยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาอื่น
3. ตั้งใจสอนศิษย์และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานมิได้
4. รักษาชื่อเสียงของตนมิให้ขึ้นชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่ว ห้ามประพฤติการใด ๆ อันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติและชื่อเสียงของครู
5. ถือปฏิบัติตามระเบียบและธรรมเนียมอันดีงามของสถานศึกษา และปฏิบัติตามคำสั่งของ ผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในหน้าที่การงาน โดยชอบด้วยกฎหมาย และระเบียบแบบแผนของสถานศึกษา
6. ถ้ายทอดวิชาความรู้โดยไม่บิดเบือนและปิดบังอำพราง ไม่นำหรือยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริตหรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ
7. ให้เกียรติแก่ผู้อื่นในทางวิชาการ โดยไม่นำผลงานของผู้ใดมาแอบอ้างเป็นผลงานของตน และไม่เบียดบังใช้แรงงานและนำผลงานของผู้อื่นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน
8. ประพฤติตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริตและปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยงธรรม ไม่แสวงหาประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ
9. สุภาพเรียบร้อย ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ รักษาความลับของศิษย์ของ ผู้ร่วมงานและสถานศึกษา
10. รักษาความสามัคคีระหว่างครูและช่วยเหลือกันในหน้าที่การงาน

นงลักษณ์ พหลเวชช์ และคณะ (2539, หน้า 19 อ้างถึงใน สุทธาสินี วิเวกานนท์, 2538, หน้า 33) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูในสังคม สมัยใหม่ไว้ดังนี้

1. มีความรู้ทั้งทางวัฒนธรรม ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมจะทำให้เข้าใจรากฐานของตนเอง ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะทำให้เข้าใจเรื่องสมัยใหม่ความรู้ทางการจัดการจะช่วยให้มีประสิทธิภาพและการประกอบกิจการได้ กว้างขวางสามารถสร้างงานได้เอง
2. ประกอบอาชีพได้ การศึกษาจะต้องสัมพันธ์กับการส่งเสริมให้ประกอบอาชีพได้ เพื่อป้องกันการว่างงานและเป็นการสร้างเศรษฐกิจที่มีฐานกว้าง

3. การเข้าถึงความหลากหลาย และความเป็นนานาชาติ ความหลากหลายเป็นธรรมชาติ เป็นความงามและให้ความมั่นคง ไม่ว่าจะมีความหลากหลายทางชีวภาพ สังคม วัฒนธรรม หรือ เศรษฐกิจ การศึกษาควรทำให้คนเข้าถึงความหลากหลาย ความเป็นนานาชาติ เป็นความหลากหลาย อย่างหนึ่ง ในสมัยปัจจุบันที่มีความเชื่อมต่อกันทั้งโลก มิติของความเป็นนานาชาติจะช่วยให้เข้าใจ และอยู่ร่วมโลกได้ดีขึ้น ตลอดจนเข้าใจตัวเองดีขึ้นเมื่อรู้จักคนอื่นด้วย

สุรพันธ์ ดันศรีวงษ์ (2538, หน้า 22) ได้เสนอลักษณะของครูที่พึงประสงค์ มีดังนี้

1. ความเป็นครู คือ ทำตนเองเป็นแบบอย่างที่ดี รักเมตตาปราณีเด็ก รักอาชีพครูใฝ่รู้ โลกทัศน์กว้าง รับผิดชอบต่อหน้าที่ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีวุฒิภาวะ ยุติธรรม มีชีวิตที่สงบและ เรียบ มีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชนมากขึ้น

2. มีความรู้ดีในด้านดังนี้

2.1 วิชาชีพเฉพาะอย่างลึกซึ้งเหมาะสมตามระดับการศึกษาที่จะสอน

2.2 วิชาชีพครู วิทยาการจัดการ จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน การวิจัย การประเมินผล

2.3 ความรู้ทั่วไป โดยเฉพาะเรื่องการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ ธรรมชาติ

3. ความสามารถในวิธีการสอน วิธีการอบรม และการพัฒนา และการเป็นผู้นำ ผู้ตาม และผู้ประสานงานที่ดี โดยได้รับการฝึกปฏิบัติเหมาะสมจนเกิดทักษะ

คณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) ได้กำหนดลักษณะของครูที่ดีไว้ 10 ประการ (เอกสิทธิ์ คงตระกูล, 2541, หน้า 3-5) ดังนี้

1. มีความรู้ดี หากความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

2. มีความสามารถดีในการปฏิบัติงาน

3. มีความประพฤติดี ปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา

4. รักษาวินัยดี ปฏิบัติตามวินัยโดยครบถ้วน

5. กระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์

6. สอนและอบรมศิษย์โดยใช้หลักวิชาการศึกษา มีความรักและเมตตาต่อศิษย์ทุกคนคิด ตามส่งเสริมแก้ไขการเรียนและความประพฤติของศิษย์

7. ละเว้นอบายมุขได้อย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะสุรา การพนัน และบุหรี่

8. มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาท้องถิ่นและสังคม

9. ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและประหยัด

10. แต่งกายสุภาพเรียบร้อยทุกโอกาส

เฮสซง และ วีคส์ (Hessong & Weeks, 1987, pp. 457-463) ได้ให้ความเห็นว่า
คุณลักษณะของครูตามอุดมคติ ควรมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรอบรู้ (being knowledgeable)
  2. มีอารมณ์ขัน (being humourous)
  3. มีความยืดหยุ่น (being flexible)
  4. มีวิญญาณความเป็นครู (being upbeat)
  5. มีความซื่อสัตย์ (being honest)
  6. มีความสามารถทำให้เข้าใจได้รวบรัดชัดเจน (being clear and concise)
  7. เป็นคนเปิดเผย (being open)
  8. มีความอดทน (being patient)
  9. กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี (being a role model)
  10. สามารถนำความรู้ทางทฤษฎีไปใช้ในทางปฏิบัติได้ (being able to relate theory to practice)
  11. มีความเชื่อมั่นในตนเอง (being self-confident)
  12. มีความสามารถพิเศษในศิลปะและวิทยาการหลาย ๆ ด้าน (being diversified)
- บรรจง จันทรสา (2522, หน้า 170-173) กล่าวไว้ในลัทธิจิตนิยมว่า ครู คือ แม่พิมพ์
ยกให้ครูเป็นผู้อาวุโสและวุฒิภาวะสูงกว่าผู้เรียน ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านวุฒิปัญญาและ
บุคลิกภาพ

สมบัติ มหารศ (2528, หน้า 13) กล่าวว่า ครูต้องมีคุณธรรม รู้จักควบคุมตนเอง รักษา
วินัย แห่งตน วิจาร์ณตน คือ ต้องรู้ว่าตนเองอยู่ในลักษณะใด ควรประพฤติตนปฏิบัติตนอย่างไร
มีการอ่อนน้อมถ่อมตนของสังคมและผู้อื่น กล้าแสดงออก และกระทำในทางที่ถูกที่ควร มี
วัฒนธรรมประจำตน เป็นแบบอย่างและเสียสละเพื่อศิษย์

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2538, หน้า 37-38) กล่าวว่า ครูต้องปฏิบัติตนตามกฎแห่ง
จรรยาบรรณครูและกฎระเบียบอื่น ๆ ของโรงเรียน ทำตามเวลาราชการ และพร้อมจะทำงานนอก
เวลาราชการ แสดงให้เห็นความซื่อสัตย์ทั้งหลายของตัวเอง เป็นตัวอย่างในด้านศีลธรรม และ
พฤติกรรมทางจรรยาบรรณแก่เด็กนักเรียน กลุ่มเพื่อน และชุมชน

จากแนวคิดดังกล่าวมา สรุปได้ว่า การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึง การประพฤติ
และปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับความเป็นครูอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้เรียนเลื่อมใสศรัทธาและถือเป็น
แบบอย่าง

มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์

คำอธิบาย การร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การตระหนักถึงความสำคัญ รับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความรู้ความสามารถ ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาและร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้ครบถ้วน บรรลุวัตถุประสงค์ของงาน โดยพิจารณาจาก ความเข้าใจงาน ความสำเร็จของงาน ความเต็มใจรับผลกระทบของงาน

ระดับ 2 อาสาร่วมปฏิบัติงานในสถานศึกษาตามความรู้ ความสามารถและความถนัด ให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา โดยพิจารณาจากการเข้าร่วมวางแผนและแบ่งงานกันทำการปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดประโยชน์ของส่วนรวม ความพึงพอใจในบทบาทของตนที่ช่วยให้ผลงานบรรลุเป้าหมาย ผลงานของสถานศึกษابรรลุเป้าหมาย

ระดับ 3 มุ่งมั่นพัฒนาและสถานศึกษาอย่างเป็นระบบจนเป็นนิสัย โดยพิจารณาจากการเป็น ผู้นำในการวางแผนพัฒนาตามเป้าหมายอย่างครอบคลุมและสัมพันธ์กับงานอื่นที่เกี่ยวข้องการเป็นผู้นำในการพัฒนางานอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบการช่วยเหลือและพัฒนาผู้ร่วมงาน การประเมินการปฏิบัติงานของตนเองและกลุ่ม แล้วนำมาปรับปรุง พัฒนางาน

ในสังคมผู้ที่เป็นครูด้วยกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสามัคคีร่วมกัน โรงเรียนเปรียบเสมือนบ้าน ครูทุกคนมีความรักใคร่กลมเกลียวเช่นพี่เช่นน้อง เคารพนับถือตามลำดับอาวุโสตามลำดับหน้าที่ตำแหน่งงาน ครูทุกคนในโรงเรียนต้องรู้จักหน้าที่ของตน หน้าที่ของครูต่อ โรงเรียน (พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2532, หน้า 67-75) มีดังนี้

1. เข้าใจจุดมุ่งหมายและแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน และวางแผนการปฏิบัติงานของตนให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน
2. จัดโปรแกรมการสอนให้น่าสนใจอยู่เสมอ
3. รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย
4. ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ของโรงเรียน
5. เสนอแนะและให้ข้อคิดเห็นในการปรับปรุงงานโรงเรียน
6. ให้ความร่วมมือและประสานงานกับผู้อื่น เพื่อบรรลุเป้าหมายของโรงเรียน
7. ต้อนรับและแสดงอัธยาศัยไมตรีต่อผู้มาติดต่อกับโรงเรียน

โดยสรุป ความสามัคคีในกลุ่มครู ทำให้ครูทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทำให้ครูทุกคนรู้จักระดมพลังความคิด กำลังทรัพย์ กำลังกาย เพื่อพัฒนา โรงเรียน ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียน โดยรวม

ชูศักดิ์ แสนปัญญา (2536, หน้า 71-74) ได้เสนอแนะวิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงานไว้ 10 ประการ คือ

1. มีความจริงใจต่อเพื่อนร่วมงาน
2. หลีกเลี่ยงการนิินทาเพื่อนร่วมงาน
3. อย่าขัดท้อความคิดให้เพื่อนร่วมงาน
4. ยกย่องชมเชยเพื่อนร่วมงานในสิ่งที่ควร
5. ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ
6. ให้เพื่อนร่วมงานได้ทราบในเรื่องที่เขารับผิดชอบ
7. ฟังและยอมรับความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงานบ้างตามเหตุผล
8. หลีกเลี่ยงการทำตัวเหนือเพื่อนร่วมงาน
9. ให้ความเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานในยามทุกข์ร้อน
10. ออกไปพบปะกับเพื่อนร่วมงานบ้างตามสมควร

จากแนวคิดดังกล่าวมา สรุปได้ว่า การร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การใช้ทักษะมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้งานต่าง ๆ ของสถานศึกษาประสบความสำเร็จ

มาตรฐานที่ 10 ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน

คำอธิบาย การร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน หมายถึง การตระหนักในความสำคัญ รับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความรู้และความสามารถของบุคคลอื่นในชุมชน และร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อพัฒนางานของสถานศึกษาให้ชุมชนและสถานศึกษามีการยอมรับซึ่งกัน และกัน และปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ปฏิบัติงานทางการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนตามที่ได้รับมอบหมายได้ครบถ้วน บรรลุวัตถุประสงค์ของงาน โดยพิจารณาจาก ความรู้ความเข้าใจงานที่ได้รับมอบหมาย ความสำเร็จของงานและประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ความเต็มใจรับผลกระทบของงาน

ระดับ 2 อาสาเข้าร่วมปฏิบัติงานทางการศึกษาที่เกี่ยวกับชุมชนตามความรู้ ความสามารถ หรือความถนัด โดยพิจารณาจาก การเข้าร่วมวางแผนและแบ่งงานกันทำการปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์โดยยึดถือประโยชน์ของส่วนรวม ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ความพึงพอใจในบทบาทของตนที่ช่วยให้ผลงานบรรลุเป้าหมาย

ระดับ 3 มุ่งมั่นพัฒนางานการศึกษาเพื่อชุมชน และร่วมมือกันพัฒนาการศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ เป็นนิสัย โดยพิจารณาจากการเป็นผู้นำในการวางแผนพัฒนา ชุมชน

ที่ครอบคลุมและสัมพันธ์กับงานอื่นที่เกี่ยวข้อง การเป็นผู้นำในการพัฒนางาน ทำให้งานมีประสิทธิภาพเป็นระบบช่วยเหลือและพัฒนาผู้ร่วมงาน การประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเอง และกลุ่ม แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนางาน

บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมที่สำคัญมี 4 ประการ (สุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์, 2536, หน้า 27) คือ

1. มีหน้าที่สอนและอบรมนักเรียนตามหลักสูตรและระบบ โรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ ความสามารถและมีทักษะพื้นฐานเพียงพอแก่การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพการงาน เพื่อการเป็นพลเมืองดีของของชุมชนและประเทศชาติในอนาคต หรือเป็นรากฐานของการศึกษาเพิ่มเติม

2. มีหน้าที่สอนประชาชนให้มีความรู้ตามความต้องการของประชาชนและมีประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในอาชีพได้ทันที เพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ เป็นการให้การศึกษาตลอดชีวิต ให้ทุกคนได้ศึกษาวิชาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

3. มีหน้าที่บริการชุมชน คือ การอำนวยความสะดวกด้านความรู้ต่าง ๆ แก่ประชาชน

4. มีหน้าที่อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและมรดกพื้นบ้าน

วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนต้องรู้จักชุมชนและต้องหาวิธีนำชุมชนมาสู่โรงเรียน โรงเรียนมีหน้าที่ให้บริการชุมชนและควรส่งเสริมกิจกรรมที่จะนำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน วิธีที่โรงเรียนต้องทำเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (ไพบุลย์ ไพระระหง, 2533, หน้า 12-13) คือ

1. การรู้จักชุมชน

1.1 ศึกษาชุมชนอย่างละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของชุมชนนับตั้งแต่โครงสร้าง วัฒนธรรม ประเพณี อาชีพ สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากร และความต้องการ ตลอดจนเจตคติและความเชื่อต่าง ๆ

1.2 ออกเยี่ยมเยียนชุมชน เพื่อขจัดปัญหาความสงสัยต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจซึ่งกันและกันให้ดียิ่งขึ้น และรับทราบความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อการดำเนินงาน

1.3 คณะครูและนักเรียนควรรหาโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น ครูอาจมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาหรือลงมือปฏิบัติในบางโอกาส เพื่อเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมให้บุคลากรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

1.4 จัดให้มีการประชาสัมพันธ์โรงเรียนอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง โดยใช้เทคนิควิธี

ต่าง ๆ

1.5 มีการวางแผน วางโครงการการดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2. การนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน

2.1 จัดรายการประชาสัมพันธ์กับชุมชน เผยแพร่กิจกรรมต่อมวลชนประจำท้องถิ่น เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุเสียงตามสาย จัดทำวารสารเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนแก่ชุมชน

2.2 จัดให้มีกรรมการศึกษาของโรงเรียน เป็นคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้ปกครองและประชาชนในชุมชน คณะกรรมการศึกษาสามารถร่วมกำหนดนโยบายการเรียนการสอนของโรงเรียน

2.3 จัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี เพื่อฟื้นฟูรักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นภายในโรงเรียน เช่น งานประเพณีวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา

2.4 จัดให้มีงานนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนหรือจัดงานสัปดาห์แห่งการศึกษาขึ้นในโรงเรียน

3. การให้บริการชุมชน

3.1 เผยแพร่ข่าวสารความรู้ทางวิชาการบริการแก่ชุมชน โดยใช้สื่อมวลชนต่าง ๆ ของท้องถิ่น

3.2 จัดโครงการการศึกษาหลักสูตรระยะสั้น เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถทั้งทางด้านวิชาชีพและวิชาการแก่ชุมชน

3.3 ให้บริการอาคารสถานที่ อุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ แก่ชุมชน

3.4 ประกาศเกียรติคุณแก่ผู้เสียสละบำรุงการศึกษาให้กับโรงเรียน

3.5 ดำเนินการด้านทรัพยากรท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาให้มาก

4. กิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์

4.1 การจัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู

4.2 การจัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า

4.3 การจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรเพื่อส่งเสริมความสามัคคี

4.4 คณะครูและนักเรียนออกไปบำเพ็ญประโยชน์ในด้านสุขภาพ สวัสดิภาพ และความปลอดภัยแก่ชุมชน

นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2530, หน้า 21) สรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับครูและโรงเรียนว่า

1. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มาใช้บริการของโรงเรียน เช่น บริเวณสถานที่จัดงาน

มงคล ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

2. สำรวจความต้องการทางด้านการศึกษาของประชาชนเป็นครั้งคราว
3. เมื่อมีกิจกรรมของโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมด้วย โดยจัดที่นั่งให้ประชาชนอยู่คนละข้างกับครูโดยเสมอหน้ากัน
4. เชิญประชาชนที่มีความสามารถในชุมชนมาให้ความรู้กับนักเรียน หรือนำนักเรียนไปเยี่ยมชมโรงงาน สวนไร่ หรือสถานที่ทำงานที่เป็นโอกาสให้นักเรียน ได้ศึกษาโดยตรง
5. ชักจูงให้มาร่วมงานเป็นกรรมการต่าง ๆ ในกิจกรรมของ โรงเรียน
6. เปิดโอกาสให้ใช้บริเวณ โรงเรียนมาแสดงผลภัณฑ์หรือผลผลิต เพื่อเผยแพร่และขายกันเองในราคาถูก
7. ครูและโรงเรียนร่วมกิจกรรมและพิธีการต่าง ๆ ของชุมชนในโอกาสสำคัญ ๆ
 ฉะนั้น โรงเรียนเป็นสถาบันพัฒนาคนเพื่อดำรงชีวิตที่ดีในชุมชน และโรงเรียนยังเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนด้วย โรงเรียนกับชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นมีหลายประการด้วยกัน คือ การศึกษาในโรงเรียนสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ทำให้ครูกับผู้บริหาร นักเรียนและประชาชนในชุมชนมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มคนที่เป็นปัญหาต่อการศึกษา เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอนตามความต้องการของชุมชน เพื่อให้ทรัพยากรของชุมชนให้เป็นประโยชน์ ทำให้โรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจชุมชนดี

ศักดิ์ประเสริฐ ทรัพย์ประเสริฐ (2535, หน้า 22-24) กล่าวว่า โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับชุมชนและท้องถิ่นมากที่สุด การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนและการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการดำเนินงานของโรงเรียน บทบาทของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนนั้น ได้แก่ การให้การศึกษอาบรมแก่สมาชิกของชุมชน อย่างมีระบบ เป็นแหล่งวิทยากรและวิทยากรที่ให้ความรู้ทั่วไปและเฉพาะด้านแก่เยาวชนของชาติ ตลอดจนพื้นฐานอาชีพต่าง ๆ และทำหน้าที่เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงของสังคมขณะเดียวกันชุมชน ก็มีบทบาทสนับสนุนภารกิจและให้บริการทรัพยากรแก่โรงเรียน

สายัณห์ ผาน้อย (2530, หน้า 12) กล่าวว่า ครูไทยในอนาคตต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชน และท้องถิ่นให้มากขึ้นเพราะในอนาคตผู้นำท้องถิ่นจะมีมากขึ้นถ้าครูไม่แสดงบทบาทผู้นำในชุมชนอาชีพอื่น ๆ จะมาเป็นผู้นำ จะทำให้ฐานะของครูในชุมชนด้อยลง

ชาญชัย อาจินสมจาร (2538, หน้า 38) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมของชุมชน คือ องค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาเด็ก ครูทุกคนนี้ถูกคาดหวังให้มีความคุ้นเคยกับชุมชน และทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อปรับปรุงสภาพของโรงเรียนและชุมชน ในการทำหน้าที่รับผิดชอบดังกล่าว ครูควรแปล

งานของตัวเองและของโรงเรียนให้กับผู้ปกครอง โดยผ่านทางตัวเด็กในขณะที่อยู่โรงเรียนและอยู่ที่บ้าน ครูควรร่วมมืออย่างกระตือรือร้นในการจัดองค์กรของชุมชน และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างครู ผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนและให้ดีขึ้นควบคู่กันไป

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน หมายถึง การให้ความสำคัญในการยอมรับความคิดเห็น การยอมรับความรู้ความสามารถของบุคคลในชุมชน การสร้างมนุษยสัมพันธ์ และการแสวงหาความร่วมมือจากชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาสถานศึกษาและชุมชนมีคุณภาพยิ่งขึ้น

มาตรฐานที่ 11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

คำอธิบาย การแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา หมายถึง การค้นหา สังเกต จัดจำ และรวบรวมข้อมูลข่าวสารตามสถานการณ์ของสังคมทุกด้าน โดยเฉพาะสารสนเทศเกี่ยวกับวิชาชีพครู สามารถวิเคราะห์ วิจัยอย่างมีเหตุผลและใช้ข้อมูลประกอบการแก้ปัญหาพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 สามารถแสวงหาข้อมูล ข่าวสาร ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันและนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสภาพทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก โดยพิจารณาจาก การมีข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน

ระดับ 2 สามารถรวบรวมข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น และนำมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนได้ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเทคโนโลยี เทคนิควิธีการ นวัตกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน และวิชาชีพครู โดยพิจารณาจาก มีการวิเคราะห์ข้อมูลและนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ระดับ 3 สามารถจัดรวบรวมข้อมูลข่าวสาร นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เป็นปกตินิสัย โดยพิจารณาจาก การจัดระบบข้อมูลข่าวสารได้ การให้บริการข้อมูลข่าวสารได้ การนำข้อมูลข่าวสารไปใช้ในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

ความหมายของข้อมูล นักวิชาการและนักบริหารได้อธิบายเกี่ยวกับความหมายไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2530, หน้า 33) ได้ให้ความหมายคำว่า ข้อมูล หมายถึง ข้อเท็จจริง หรือสิ่งที่ถือหรือยอมรับว่าเป็นข้อเท็จจริงสำหรับใช้เป็นหลักอนุมานหาความจริงหรือคำนวณ

อ่ารุง จันทวานิช, ภาณุรัตน์ รัตยาภาส และเจษฎ์ อนุธรรมมงคล (2530, หน้า 3) กล่าวว่า ข้อมูล หมายถึง จำนวนกลุ่มตัวเลข ข้อเท็จจริง ข้อความ สัญลักษณ์ที่ไม่แสดงความเกี่ยวข้องหรือให้คำอธิบาย หรือมีคุณค่าในการเปรียบเทียบ

มยุรี รัตนมุง (2537, หน้า 78) ได้เสนอแนะว่า ข้อมูล หมายถึง ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในลักษณะของกลุ่มสัญลักษณ์แทนปริมาณหรือการกระทำต่างๆที่ยังไม่ผ่านการประมวล ข้อมูลอาจจะอยู่ในรูปของตัวเลขหรือตัวหนังสือหรือข้อความ

โดยสรุป ข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและตลอดเวลา โดยเฉพาะในยุคของข้อมูลข่าวสารต่างๆ เช่น ในปัจจุบัน ซึ่งนับว่าเป็นหลักฐานและข้อมูลสำคัญในการศึกษาแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ โรงเรียนซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชน

บุปผา กุมาภานนท์ (2527, หน้า 184-186) กล่าวว่า บทบาทครูยุคใหม่ต้องเข้าใจสถานการณ์ของประเทศชาติและโลก ช่วยสร้างสรรค์สิ่งที่ดีที่ต้องดั่งงามในสังคม มีบทบาททาง การเมืองสามารถชี้นำนักเรียนให้ทันสถานการณ์ แสวงหาและใช้วิธีแก้ปัญหาอย่างชาญฉลาด เข้าใจเป้าหมายการศึกษา และแนวคิดที่เคลื่อนไหวเกี่ยวกับการศึกษาของชาติ เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดผล

เอกวิทย์ ฒ ถลง (2532, หน้า 112-113) กล่าวว่า ในสังคมปัจจุบันครูต้องเป็นผู้รอบรู้ทันต่อเหตุการณ์ เนื่องจากวิทยาการก้าวหน้าไปเร็วกว่าหลักสูตร ความเปลี่ยนแปลงความรู้ นอกตำรานอก ชั้นเรียน นอกกระบบ มีอยู่มากมาย ดังนั้น ผู้สอนที่ดีต้องมีสายตากว้างไกล และสามารถรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ เข้ามาสู่ตนเอง เพื่อพัฒนางานในหน้าที่ได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 66) เสนอว่า จะส่งเสริมให้ครูอาจารย์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนางาน โดยมีมาตรการให้หน่วยงานทางการศึกษาทุกสังกัดพัฒนาระบบข้อมูลอย่างเป็นระบบ สามารถเชื่อมโยงข้อมูลซึ่งกันและกันกับแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดด้วยเครือข่ายคอมพิวเตอร์ระบบต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน ครู อาจารย์ และประชาชนทั่วไป ใช้บริการข่าวสารข้อมูลได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

จากแนวคิดดังกล่าวมา สรุปได้ว่า การแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา หมายถึง การใช้ความพยายามในการแสวงหา และรวบรวมข้อมูลข่าวสารตามสถานการณ์ของสังคมทุกด้านไว้อย่างเป็นระบบ และพร้อมจะนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาการพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม

มาตรฐานที่ 12 สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์

คำอธิบาย การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์ หมายถึง การนำเอาปัญหาหรือความจำเป็นในการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการเรียนและการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ในโรงเรียนมากำหนดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาของผู้เรียนที่ถาวร เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของครูอีกแบบหนึ่งที่จะนำเอาวิกฤติต่าง ๆ มาเป็นโอกาสในการพัฒนา ครูจำเป็นต้อง

มองมุมต่าง ๆ ของปัญหาแล้วค้นมุมของปัญหาไปในทางการพัฒนา กำหนดเป็นกิจกรรมในการพัฒนาของผู้เรียน ครูจึงจำเป็นต้องเป็นผู้มองมุมบวกในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ กล่าวที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ มีสติในการแก้ปัญหา มิได้ตอบสนองปัญหาต่าง ๆ ด้วยอารมณ์ หรือแ่่มุมแบบตรงตัว ครูสามารถมองห้กมุมในทุก ๆ โอกาส มองเห็นแนวทางที่น่าสู่ผลก้าวหน้าของผู้เรียน

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 การพัฒนาหรือการแก้ปัญหาและวิกฤติต่าง ๆ ในลักษณะเดียวกัน โดยพิจารณาจากการพัฒนาหรือการแก้ปัญหาแบบตรงตัว ใช้ตัวแปรตัวเดียว ลักษณะเดียว มีสูตรตายตัว กำหนดกิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียนหรือแก้ปัญหา มีทางเลือกทางเดียว ไม่คำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ

ระดับ 2 การพัฒนาหรือการแก้ปัญหาใช้องค์ประกอบรอบด้าน โดยพิจารณาจากนำองค์ประกอบรอบด้านมาช่วยในการพัฒนาหรือการแก้ปัญหา นำเอาข้อมูลมารวบรวมทางเลือกหลาย ๆ ทางแล้วจึงเลือกทางเลือกที่ดีกว่าสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเพื่อขจัดปัญหาเดิมที่จะเกิดขึ้นได้ในภายหน้า ใช้แนวทางในการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นมากกว่าการแก้ไข

ระดับ 3 สร้างกิจกรรมการเรียนรู้จากปัญหาหรือความจำเป็นในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจาก มีการนำเสนอองค์ประกอบตัวแปรที่เกี่ยวข้องทั้งระบบ ให้ผู้เรียนรู้จักผลกระทบของการกระทำของตน ประเมินการแสดงของตนว่ามีผลดี มีจริยธรรม ความงามมากน้อยเพียงใด ให้ผู้เรียนสร้างแนวทางในการพัฒนาตน เพื่อป้องกันปัญหาและวิกฤติที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างถาวร

กรมวิชาการ (2535, หน้า 31) ได้สรุปถึง ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น เป็นกระบวนการที่นักวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการ ได้สังเคราะห์ขึ้น เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตเป็นการฝึกให้นักเรียนสามารถคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และปฏิบัติได้ มีประโยชน์ทั้งด้านส่วนตัวด้านครอบครัว อาชีพ และสังคม และส่งเสริมการใช้วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น มีดังนี้

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น เป็นขั้นต้นแรกที่จะทำให้คนเราคิด แก้ปัญหา กล่าวคือ เมื่อคนเรารู้สึกว่ามีปัญหาเกิดขึ้น และเห็นว่าเป็นปัญหาที่สำคัญจำเป็นต้องแก้ไขก็จะเกิดแรงขับให้มีปฏิกิริยาต่อเนื่อง ไปสู่ขั้นตอนต่อไป

2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์ เป็นการคิดและพิจารณาแยกแยะปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดรอบคอบทุกแง่มุม เพื่อให้เข้าใจปัญหาอย่างชัดเจน ทราบถึงสาเหตุแห่งปัญหานั้น ซึ่งสาเหตุของปัญหาที่ทราบนี้อาจจะถูกหรือผิดก็ได้ เนื่องจากทราบจากความคิดของตนเอง

3. สร้างทางเลือกหลากหลาย เมื่อทราบสาเหตุของปัญหาแล้ว ขั้นต่อไปคือ กำหนดวิธี

การแก้ปัญหาที่คิดว่าน่าจะใช้ได้ผล โดยพยายามกำหนดหลาย ๆ วิธีสำหรับเลือกใช้ให้เหมาะสมต่อไป

4. ประเมินและตัดสินใจเลือกทางปฏิบัติเป็นการนำทางเลือกทั้งหมดที่กำหนดไว้มาพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของการนำไปปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัตินั้นแล้วจึงตัดสินใจเลือกแนวทางหนึ่งหรือหลายแนวทางผสมกัน เพื่อวางแผนดำเนินการต่อไป

5. กำหนดขั้นตอนปฏิบัติ เป็นการกำหนดรายละเอียดของขั้นตอนต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้เป็นการวางแผนการปฏิบัติงานนั่นเอง

6. ปฏิบัติด้วยความชื่นชม เป็นการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ภายใต้ภาระงานและระยะเวลาที่กำหนด โดยต้องปฏิบัติด้วยความชื่นชมยินดี มีความเต็มใจ ไม่ใช่ปฏิบัติเพราะถูกบังคับ

7. ประเมินระหว่างปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติตามแผนเป็นระยะในระหว่างปฏิบัติงาน เพื่อทราบข้อบกพร่องและความก้าวหน้าของการปฏิบัติทุกขั้นตอน

8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ เมื่อการประเมินระหว่างปฏิบัติพบว่า มีปัญหาเกิดขึ้น ต้องทำการปรับปรุงแก้ไขทันที ทั้งนี้อาจมีการปรับเปลี่ยนแผนปฏิบัติงานได้ตามความเหมาะสม ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้อย่างแน่นอตายตัว เพราะแผนที่กำหนดไว้อาจมีข้อบกพร่องก็ได้

9. ประเมินผลรวมให้เกิดความพึงพอใจ เป็นการตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติทั้งหมดเมื่อเสร็จสิ้นภารกิจแล้ว เป็นการตรวจสอบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นได้รับการแก้ไขแล้วหรือยัง หากได้รับการแก้ไขแล้วควรให้เวลากับการชื่นชมผลการปฏิบัติงานของตนเอง เพื่อสร้างความภาคภูมิใจอันจะเป็นกำลังใจในการปฏิบัติงานต่อไป

จากกระบวนการทั้ง 9 ขั้นนี้ จะเห็นได้ว่า เป็นขั้นตอนของการดำเนินชีวิตหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน โดยการปฏิบัติทั้ง 9 ขั้นนี้ อาจใช้เวลาอันสั้นหรือใช้เวลานาน ก็ได้แต่ลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้น สิ่งที่ครูผู้สอนพึงระลึกไว้เสมอ คือ กระบวนการทั้ง 9 ขั้นนี้ เป็นกระบวนการของนักเรียน ไม่ใช่กระบวนการของครู หน้าที่ของครูในการสอนแบบเน้นทักษะกระบวนการ 9 ขั้น คือ ต้องจัดสถานการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้ให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกฝน กระบวนการน้อย ๆ จนเกิดความเคยชินเป็นนิสัย สามารถใช้ได้ทันทีเมื่อประสบกับปัญหาที่เกิดขึ้น (วิชิต สุรัตน์เรื่องชัย, 2540, หน้า 108)

สรุปได้ว่า สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์นั้น หากได้มีการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนของกระบวนการ 9 ขั้น ผู้เรียนจะเกิดความสามารถทั้ง 3 ประการ คือ คิดเชิงระบบ มีการวางแผนที่ดี และปรับเปลี่ยนได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

พรทิพย์ อรุณทอง (2541, หน้า 68-69) ได้ศึกษาวิจัยการศึกษาความคิดเห็นของครูและผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู เห็นว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

อัมพร ดีมา (2542, หน้า 56-57) ได้ทำการศึกษาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย พบว่า ครูสายปฏิบัติ การสอน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย มีการปฏิบัติงานตาม เกณฑ์มาตรฐาน วิชาชีพครูอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับ มาก 10 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน และอยู่ใน ระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู

งามพิศตร เจริญไวย (2542, หน้า 97) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐาน วิชา ชีพครูของพนักงานเทศบาล สังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า พนักงานครู เทศบาลมีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของพนักงานครูเทศบาลในภาพ รวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้าน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านปฏิบัติกิจกรรมทางวิชา การเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ

สุนิภรณ์ ศิวรานนท์ (2542, หน้า 98-100) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนา มาตรฐานวิชาชีพครูกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ผล การวิจัย พบว่า

1. การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูของ โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา อยู่ใน ระดับมาก
2. การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู ระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และ ขนาด เล็ก และระหว่างครูที่มีวุฒิทางการศึกษาสูงและครูที่มีวุฒิทางการศึกษาดำ แดกต่างกัน

สุทธิรักษ์ ถมยาศิริกุล (2543, หน้า 115) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง คุณลักษณะตามเกณฑ์ มาตรฐานวิชาชีพของข้าราชการครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพของข้าราชการครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดระยอง ตามทัศนะของหัวหน้าหมวดวิชา โดยส่วนรวม พบว่าอยู่ใน

ระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายมาตรฐาน พบว่า ด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน ด้านการตัดสินใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียนและด้านความร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ อยู่ในระดับมาก สำหรับด้านพัฒนา แผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้ ด้านการปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเสมอ ด้านการแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา ด้านการร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ในชุมชน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน ด้านพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ ด้านการมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ และด้านรายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างมีระบบ อยู่ในระดับปานกลาง

สาตี ต้นตุงกุล (2544, หน้า 69-70) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพของครู โรงเรียนในเครือคณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผลการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพของครู โรงเรียนในเครือคณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี โดยรวมครูมีการปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ดี

ศรีวรรณ สุวรรณपाल (2545, หน้า 68-69) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความพอใจต่อการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของข้าราชการครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาศึกษาจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. ข้าราชการครูโดยรวม มีความพอใจต่อการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของข้าราชการครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดจันทบุรี โดยรวมและทุกรายมาตรฐานระดับมาก
2. ครูผู้สอนมีความพอใจต่อการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของข้าราชการครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดจันทบุรี โดยรวม และเกือบทุกรายมาตรฐาน ไม่แตกต่างกัน ยกเว้น มาตรฐานที่ 2 (ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่เกิดกับผู้เรียน) มาตรฐานที่ 4 (พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง) และ มาตรฐานที่ 6 (จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน)

งานวิจัยต่างประเทศ

แคลเดรอน (Calderon, 1989, p. 2512-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่สอนได้ดีเยี่ยมในทัศนะของนักเรียน เพื่อนครู และผู้บริหาร โรงเรียน ในวิทยาลัยชุมชนในเมืองลอสแอนเจลิส (Los Angeles Community College District) ผลการศึกษาพบว่า นักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียน มีความเห็นตรงกัน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณลักษณะที่ดี 3 ลักษณะ คือ ลักษณะการสอนที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่ดีลักษณะเกี่ยวกับอาชีพครู และไม่พบความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของทั้งสามกลุ่ม

ไวท์ (White, 1989, p. 2537-A) ได้ศึกษาพื้นฐานและคุณลักษณะของครูที่มีความมุ่งมั่นในการสอน ในสหรัฐอเมริกา ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า คุณลักษณะที่เป็นมาตรฐานของครูมี 5 ลักษณะ ดังนี้คือ มีความมั่นใจสูง มีความรู้ดี มีประสบการณ์และทักษะความชำนาญ มีทัศนคติที่ดี มีความยินดีในอาชีพทางการสอนการศึกษา นอกจากนี้ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า มาตรฐานต่าง ๆ ที่กำหนดในแบบสอบถามนี้มีความสำคัญต่อการเรียนการสอน ควรมีการเชิดชูเกียรติสำหรับครูดีเด่น ควรมีการอบรมครูก่อนสอน เพิ่มวัสดุอุปกรณ์การสอนให้เพียงพอ เพิ่มการอบรมครูใหม่ เพื่อเตรียมตัวครูสอนเด็กก่อนประถม และควรเป็นทักษะทางภาษา

อาลี (Ali, 1987, Abstract) ได้ศึกษาการเตรียมการวิชาชีพครูระดับมัธยมศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ของประเทศไนจีเรีย พบว่าหลักสูตรจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข มีความต้องการวุฒิการศึกษาในวิชาที่สอน ต้องการให้ระบบการศึกษาสำหรับครูเป็นแบบเดียวกัน หลักสูตรวิชาชีพครูทั้งหมดต้องได้รับการปรับปรุง และ ควรให้มีการฝึกสอนก่อนให้มีการสอบใบประกาศวิชาชีพครูแห่งชาติ เพื่อให้แน่ใจว่าครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาได้เรียนรู้และฝึกหัดสาธิตทางวิชาชีพอย่างมีคุณภาพ

มามาโบโล (Mamabolo, 1997, Abstract) ได้ทำการศึกษาศึกษาและสถานะของครูของครูทางภาคเหนือของประเทศแอฟริกาใต้ เพื่อศึกษาว่าการศึกษาวิชาชีพครูนั้นประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับเพียงใด ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาวิชาชีพของครูนั้น ส่วนใหญ่ครูไม่ได้เรียนทฤษฎีที่สนับสนุนการเรียนการสอน และยังพบว่าสถานะของครูนั้นต่ำ เพื่อแก้ไขสถานการณ์เช่นนี้ ควรมีการศึกษาวิจัยและการให้บริการทางการศึกษา แนะนำอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับมาตรฐานของการศึกษาวิชาชีพครู และควรปรับหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนไป

โอ'แบนนอน (O'Bannon, 1993, Abstract) ได้ทำการศึกษารายกรณีของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในรัฐมอนทานา เรื่องการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาในการพัฒนาครูมืออาชีพ คือ โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดครูที่มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน มีความแตกต่างระหว่างหมวดวิชา บรรยากาศในโรงเรียนไม่สนับสนุนการพัฒนาตนเองของครู เช่น มีความขัดแย้งกันระหว่าง ครูด้วยกันเอง หรือ ครูกับผู้บริหาร โรงเรียน นโยบาย และวัฒนธรรมบางอย่างไม่เอื้อต่อการพัฒนาสู่ความเป็นครูมืออาชีพ

จากข้อมูลเชิงเอกสารและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1. การพัฒนาครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการครูที่สอนกลุ่มวิชาต่างกัน แตกต่างกัน

2. การพัฒนาครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการครู
ซึ่งปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกัน แตกต่างกัน

3. การพัฒนาครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการครู
ซึ่งปฏิบัติงานในโรงเรียนที่ตั้งใหม่กับข้าราชการครูซึ่งปฏิบัติงานในโรงเรียนเก่า แตกต่างกัน

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University